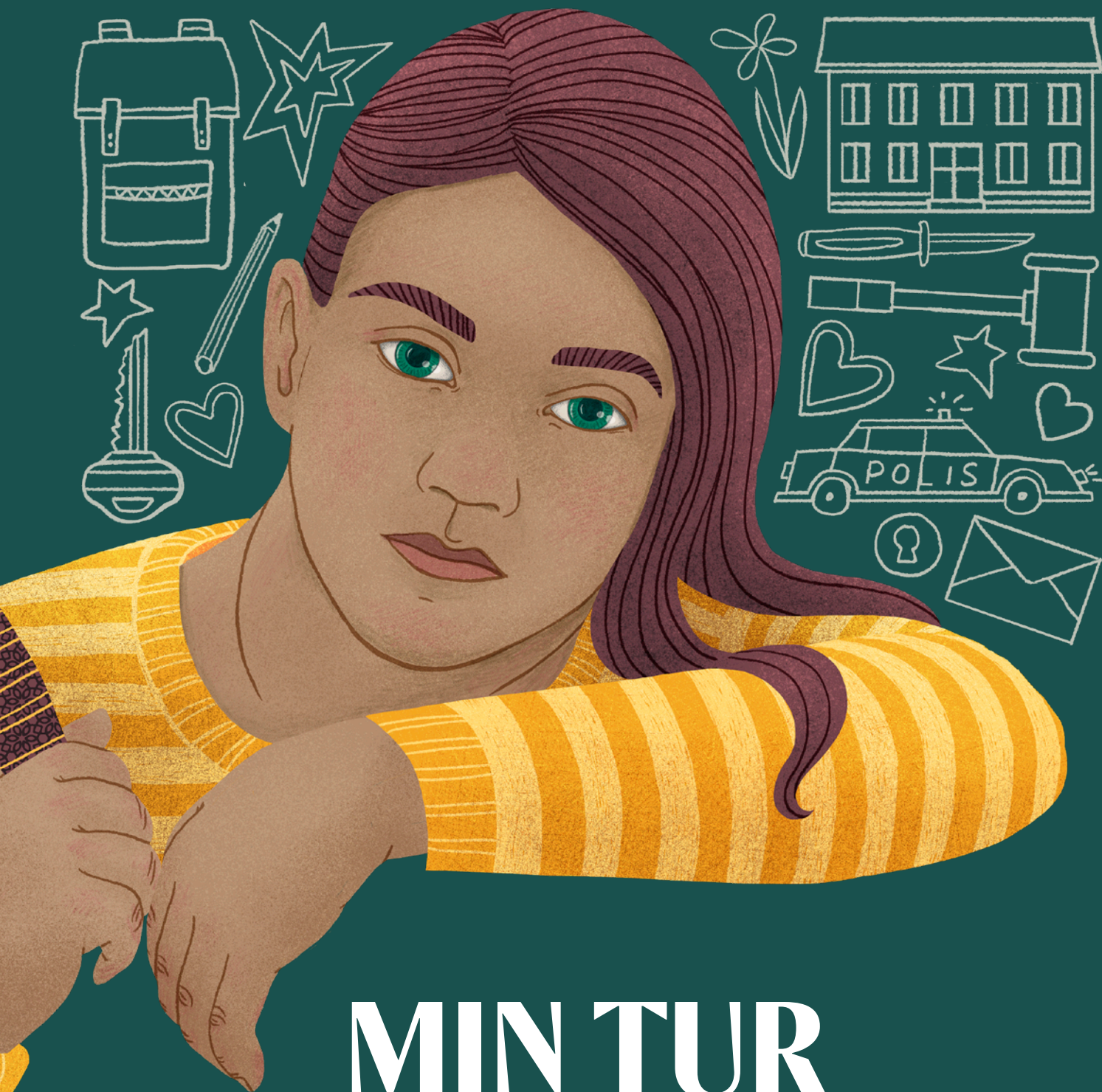

EN RAPPORT FRÅN BRIS OCH SVERIGES STADSMISSIONER

MIN TUR ATT BERÄTTA

Barns röster om att leva med våld

Utgångspunkten för denna rapport är barnets rättigheter enligt barnkonventionen. Rapporten baseras på djupintervjuer med 20 barn samt på forskning och erfarenhet från projektet "Barns rätt i skyddat boende", ett samarbetsprojekt mellan Sveriges Stadsmissioner och Bris, finansierat av Svenska Postkodlotteriet.

Alla barn som deltagit är anonyma och barnens berättelser delvis omgjorda så att inget barn ska kunna identifieras.

Bris och Sveriges Stadsmissioner vill rikta ett stort tack till de barn som delat med sig av sina erfarenheter för att göra denna rapport möjlig.

Redaktör: Lovisa Göransdotter, Identx

Skribenter:

Malin Rekke och Marie Angsell, Bris
Ann-Charlotte Münger, Linköpings universitet
Lovisa Göransdotter, Identx

Formgivning: Kajsen Burell, Printempo

Illustrationer: Felicia Fortes och Teresa Prokhoryan

Foto: Shutterstock (där inget annat anges)

Tryck: BrandFactory 2020

BRIS

Sveriges
Stadsmissioner

Rapporten har tagits fram med stöd
från Svenska Postkodlotteriet.

INNEHÅLL

FÖRORD	2	LEVA MED VÅLDET - RÖSTER OM RELATIONER OCH RÄDSLOR	26
INLEDNING	3	VÄGAR FRAMÅT - REFLEKTIONER OCH SLUTSATSER	32
BARNES RÄTT I SKYDDAT BOENDE - ETT SAMARBETSPROJEKT	7	PÅGÅENDE POLITISKT OCH JURIDISKT ARBETE	38
BARNES RÖSTER - EN INTRODUKTION	8	BARNENS SAMLADE ÖNSKEMÅL	39
FLYTTEN - RÖSTER OM EGENMAKT OCH DELAKTIGHET	13	KÄLLOR	40
EN NY VARDAG - RÖSTER OM SKOLGÅNG OCH BOENDEMILJÖ	19		

”Jag vill berätta så
att inget annat barn ska
behöva ha det så här.”

”Nu ska du få höra sanningen”

SÅ INLEDE FLERA barn sina berättelser om att leva med våld i hemmet. Barnen som bidragit till den här rapporten kom för att få berätta sin historia och få tala till punkt. De ville berätta för att ingen annan skulle behöva uppleva samma sak som dem.

Det är berättelser om att anpassa hela sitt liv efter våldet därhemma, att lyssna bakom dörrar, att försöka skydda mamma och syskonen, att packa väskan i smyg för att hela tiden vara redo att fly. Det är berättelser om att flytta runt, att tvingas bryta upp gång på gång, om att inte få gå i skolan och träffa sina vänner.

GEMENSAMT FÖR MÅNGA av barnen som intervjuades var att de inte tidigare upplevt att vuxna hade pratat med dem om våldet de utsatts för, och hur det hade påverkat dem. Att vuxna kanske frågat men inte lyssnat färdigt på svaret, blivit obekväma och inte frågat vidare. Den här rapporten visar bland annat hur mycket viktig information som vuxna går miste om när inte barn får möjlighet att komma till tals och berätta om sin egen situation. Men det är när vi har frågat barn om deras upplevelser, och när vi har rätt information, som vi kan hitta bra vägar framåt för att tillgodose varje barns rättigheter.

Varje år vistas flera tusen barn i skyddat boende. Flykten innebär att barnen kommer bort från ett pågående våld. Många av barnen kommer därefter flytta runt, för att skyddas mot förövaren, och vistas på olika boenden som drivs av olika huvudmän. Sveriges Stadsmissioner och Bris samarbetar sedan 2018 i projektet Barns rätt i skyddat boende, för att utforma skyddade boenden med barnrättsperspektiv. Det handlar om att göra barn delaktiga och låta dem få påverka utformandet av ett individ- och åldersanpassat stöd. Oavsett hur barnets erfarenheter av våld ser ut får varje barn ett eget stöd och en individuell plan på boendet. Inom projektet har barn med erfarenhet av att bo på skyddade boenden delat med sig av sina erfarenheter. I mötena med barnen hade de mycket viktigt att

”Varje barn har rätt till en uppväxt fri från våld, och det är bara vi vuxna som kan tillgodose den rättigheten.”

säga som inte var direkt kopplat till utformandet av skyddade boenden. Därför håller du nu denna rapport i din hand.

I DEN HÄR RAPPORTEN beskrivs barnens livssituation, hur våldet och uppbrottet hemifrån påverkar deras uppväxt, hälsa och relationer. Det är vår förhoppning att rapporten ska ge en inblick i barnens liv och insikt om vilken skillnad varje enskild vuxen kan göra när hen har kunskap och tar sig tid att lyssna. Tillsammans med barnet går det då att hitta vägar framåt.

Varje barn har rätt till en uppväxt fri från våld, och det är bara vi vuxna som kan tillgodose den rättigheten. Varje barn har sin egen individuella erfarenhet och sitt eget behov av stöd. Det är bara vi vuxna som kan ta ansvar för att se till att varje barn bemöts som en egen person med egna behov. Mycket går att göra redan idag för att förbättra bemötandet, stödet och skyddet för de barn som upplever våld hemma. Men det krävs också förändringar på samhällsnivå för att varje barn ska få sina grundläggande rättigheter tillgodosedda.

Stort tack till alla barn som bidragit och delat med sig av sina erfarenheter, tankar och förhoppningar. Ni har lärt oss mycket, visat vägen till viktig förändring och gjort rapporten möjlig. ✕

Magnus Jägerskog,
Generalsekreterare Bris,
Barnens rätt i samhället

Sanna Detlefsen,
Vice ordförande Sveriges
Stadsmissioner

FOTO: FREDRIK HJERLING

En möjlighet att lyssna

Genom att lyfta barns egna röster ger denna rapport en inblick i hur livet ter sig för barn och unga som upplevt våld hemma. Den ger kunskap ur ett perspektiv som endast barnet själv har.

BARN SOM LEVER med våld hemma ingår i ett större samhällsstrukturerat sammanhang. Faktorer som lagstiftning, rättsväsende, myndighetsutövande och samverkan mellan olika aktörer påverkar deras situation och deras möjligheter att få rätt stöd och skydd i rätt tid. Den här rapporten har fokus på barns berättelser om sin vardag och om livet i nuet. Den riktar strålkastaren på hur viktigt det är att få sina mest grundläggande rättigheter tillgodosedda: att gå i skolan, att känna sig trygga, att leka och ha en fritid, att ha viktiga relationer och inte minst att ha trygga vuxna runt omkring som ser, lyssnar och agerar med barnet i fokus.

¹ För mer information om projektet, se sidan 7.

I det pågående samarbetsprojektet mellan Sveriges Stadsmissioner och Bris som syftar till att skapa skyddade boenden med barnrättsperspektiv¹ har 20 flickor och pojkar mellan tre och sexton år blivit intervjuade. De har tillsammans med sina mammor och i vissa fall syskon vistats på minst två skyddade boenden, med olika huvudmän, i olika delar Sverige. Intervjuerna är sammanställda utifrån tre teman i kapitlet Barns röster. Rapporten kopplar barnens egna berättelser till aktuell kunskap och till samhällets ansvar. Den avslutas med reflektioner och slutsatser kring villkoren för barn som lever med våld i hemmet och som vistas i skyddat boende.

Barn är rättighetsbärare

I Sverige bor ungefär två miljoner barn under 18 år. Alla är individer i olika åldrar och med olika bakgrund, framtid och förutsättningar här och nu. Gemensamt för alla barn är att de har samma värde och omfattas av samma ovillkorade rättigheter så som de kommer till uttryck i barnkonventionen.

Det faktum att barnkonventionen sedan 1 januari 2020 är inkorporerad² i vår svenska lagstiftning innebär inga nya rättigheter för barn; barnkonventionen har varit juridiskt bindande i Sverige sedan 1990 då Sverige ratificerade³ den. Inkorporeringen innebär däremot att barnkonventionen får en högre rättslig status och lägger ett större ansvar på myndigheter, organisationer, beslutsfattare och domstolar att ta hänsyn till barnets rättigheter vid samtliga beslut och årenden som rör barn. För att inkorporeringen av barnkonventionen ska få reell betydelse måste ett implementeringsarbete genomföras. Det är först då vi kan se betydelsen av konventionen som svensk lag. För närvarande pågår ett arbete med att ändra och anpassa all svensk lagstiftning till konventionens bestämmelser, en så kallad transformering av nationella lagar.

Våld mot barn

Barnkonventionens definition av våld mot barn (artikel 19) innefattar alla former av fysiskt och psykiskt våld; skada, övergrepp, vanvård, försumlig behandling, misshandel, utnyttjande, sexuella övergrepp samt att uppleva (bevittna) våld. FN:s barnrättskommitté slår fast att inget våld mot barn är motiverat och att allt våld mot barn kan förebyggas.

Rätten till liv och utveckling (artikel 6) och rätten till skydd från alla former av våld (artikel 19) är särskilt relevanta artiklar för barn som utsätts för våld. Varje barn som utsätts för våld har rätt till skydd, stöd och behandling. Andra rättigheter enligt barnkonventionen är rätten till lek, vila och fritid (artikel 3), rätten till utbildning (artikel 28) och rätten till hälso- och sjukvård (artikel 24).

Trots förbudet mot våld, utsätts barn i Sverige idag för olika former av våld i hemmet och alltför många får inte den hjälp som de har rätt till⁴. Många barn tvingas uppleva den ena förälderns våld mot den andra. Detta är en form av psykiskt våld mot barn. En majoritet av barn som upplever våld mellan vuxna blir också själva utsatta för flera andra former av våld, exempelvis fysiskt våld.

Allt våld mot barn skadar barnet, i stunden och över tid. Skadan kan vara både fysisk och känslomässig och kan ge svåra konsekvenser för barnets hälsa och utveckling. Våld mellan föräldrar påverkar relationen mellan barn och föräldrar. Det försvårar anknytningen och gör att föräldrar kan ha svårt att tillgodose barnets behov av

och rätt till skydd, trygghet och omsorg. I forskningsdelen och i de avslutande reflektionerna finns längre resonemang om sambandet.

Skyddande faktorer

Barn som lever i utsatta miljöer har sämre förutsättningar för en god hälsa jämfört med andra barn. Det finns som sagt ett starkt samband mellan att växa upp i våld och ökad risk för psykisk och fysisk ohälsa. Trauma sätter sig i kroppen och ju längre tid som går utan att barnet får hjälp, desto djupare och mer allvarlig blir skadan.

Det finns faktorer som ökar barns motståndskraft och minskar risken för att barn ska utveckla psykisk ohälsa. Skyddsfaktorerna kan finnas i barnet som individ, i familjen eller nätverket, i förskolan eller skolan och på samhällsnivå. Att växa upp med trygga, förutsägbara och lyhörda vuxna som förmår ge barnet omsorg ger ett grundläggande inre skydd som hjälper barn att hantera olika påfrestningar i livet. För barn som utsätts för våld hemma är vuxna utanför familjen den viktigaste skyddsfaktorn, det vill säga vuxna som ser och agerar vid oro för barnet.

Skola och förskola kan göra väsentlig skillnad för barn som far illa i hemmet. Andra skyddande faktorer är kopplade till hälso- och sjukvård, exempelvis kan återkommande hälsokontroller leda till att utsatthet uppmärksammas. Genom att upptäcka och utreda barnets situation och behov synliggörs barnet, utsattheten bekräftas och upplevelserna giltiggörs. Detta i sig kan vara avlastande, men för att förhindra vidare utsatthet och motverka en försämring av barnets hälsotillstånd är det av stor vikt att barnet också skyndsamt erbjuds riktad hjälp, vård och behandling. I forskningsdelen och avslutningen finns längre resonemang om konsekvenser av att uppleva våld hemma samt hur skydds- och riskfaktorer fungerar.

Samhället ska säkerställa en trygg uppväxt

Barnets rättigheter berör de flesta rättsområden – migrationsrätt, straffrätt, familjerätt är några exempel. Förutom barnkonventionen är föräldrabalken en central lag som till exempel omfattar regler för adoption, faderskap, vårdnad av barn, underhåll och god man/förmyndare. Ytterligare relevanta lagar för barn är brottsbalken, socialtjänstlagen, LVU (Lag om vård av unga), utlänningslagen, skollagen, LSS (Lag om stöd & service till vissa funktionshindrade) och patientlagen. Dessa regelverk tar sikte på barnets rättsliga status inom familjen och barnets förhållande till sina föräldrar eller vårdnadshavare.

Ansvaret för barns trygga uppväxt ligger i första hand hos barnets föräldrar eller vårdnadshavare. Om föräldrarna saknar förmåga eller

”Skola och förskola kan göra väsentlig skillnad för barn som far illa i hemmet. Andra skyddande faktorer är kopplade till hälso- och sjukvård.”

² Inkorporering betyder att konventionen i fråga tas in i den nationella lagstiftningen.

³ När en stat ratificerar en konvention förpliktar sig staten att följa konventionen. I och med ratificeringen blir konventionen juridiskt bindande för staten.

⁴ Räknas det här som våld? (Bris, 2016).

Barn som utsätts för föräldrars våld saknar idag ett heltäckande rättsligt skydd.

behöver stöd och hjälp för att ge barnet skydd, trygghet och omsorg, är samhället, genom socialtjänsten i varje kommun, skyldigt att gripa in och sörja för att barnet får dessa behov och rättigheter tillgodosedda. Enligt socialtjänstlagen⁵ ansvarar socialnämnden, genom socialtjänsten, för att alla som vistas i kommunen får det stöd som de behöver. Alla, inklusive barn, kan alltså söka hjälp hos socialtjänsten, för sig själv eller för någon annans räkning. Vid kännedom om eller oro för att ett barn utsätts eller riskerar att utsättas för våld ska socialtjänsten snabbt agera genom att inleda och genomföra en barnavårdsutredning. Därefter ska beslut fattas om eventuella insatser. En insats kan vara riktad till hela familjen, det enskilda barnet eller till föräldern som stöd i föräldraskapet⁶. Socialtjänsten kan också under vissa förhållanden ge barnet stöd och skydd utan föräldrars samtycke, ibland utanför hemmet.

Vid allt arbete och alla beslut som rör barn, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa och barnet ska vara delaktig i alla frågor som rör barnet.

Så ser verkligheten inte ut idag. Bris och Sveriges Stadsmissioner har, i likhet med många andra organisationer och myndigheter,

”Vid allt arbete och alla beslut som rör barn, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa och barnet ska vara delaktig i samtliga frågor som rör barnet.”

uppmärksammat att barn som utsätts för våld saknar ett heltäckande rättsligt skydd. Den lagstiftning som finns till för att skydda de barn som far illa till följd av våld och övergrepp räcker inte för att skydda dessa barn.

Barnrätt och föräldrarätt

Att samhällets skydd för barn som utsätts för våld idag inte är tillräckligt blir särskilt tydligt i de fall våld och övergrepp utövas av en förälder. I de fallen ställs ofta barnets rätt till skydd mot föräldrarnas bestämmanderätt.

Svensk lagstiftning bygger på en familjepresumption där föräldrarätten är stark. Ibland står denna i konflikt med andra regler som rör barnets rättigheter, som till exempel rätten för barnet att växa upp utan våld. Barnets vårdnadshavare har ansvar för barnet och dess personliga förhållanden, men även ansvar att skydda barnet från våld.

Rådande lagstiftning gör det svårt för socialtjänsten att agera och besluta om frivilliga insatser om det är så att vårdnadshavare säger nej. För att insatser ska kunna bli aktuella i de fall vårdnadshavaren motsätter sig frivilliga insatser krävs det i regel att villkoren för tvångsvård i enlighet med LVU är uppfyllda.

⁵ Socialtjänstlagen (2001:453) 2 kap. 1 § och 4 kap. 1 §.

⁶ Socialstyrelsen 2014.

Skyddat boende: definition och lagstöd

Mellan den 31 juli 2018 och den 1 augusti 2019 bodde cirka 6 200 barn i Sverige på skyddat boende.⁷ Flytten till skyddat boende är för många det enda sättet att komma undan ett pågående våld, och få skydd från en våldsamt förövare.

Socialstyrelsens definition av skyddat boende lyder:

Boendeinrättning som tillhandahåller platser för heldygnsvistelse avsedda för personer som behöver insatser i form av skydd mot våld eller andra övergrepp tillsammans med andra relevanta insatser.⁸

Verksamheten ska enligt Socialstyrelsen bedrivas yrkesmässigt, på uppdrag av socialnämnden och ha personal med relevant kompetens.

Barnet får inte ett eget biståndsbeslut utan placeras som medföljande till en vårdnadshavare, oftast mamman. Det är socialtjänsten som beviljar bistånd för mammornas vistelse i skyddat boende. Skyddat boende som insats är inte reglerat i socialtjänstlagen som en egen boendeinsats för barn och boendet har inga grunduppdrag kopplade till barnet. Den största gruppen som följer med sin mamma är yngre barn och majoriteten av de barn som vistas i skyddat boende har utländsk bakgrund. Många är i asylprocess och/eller lever i hedersrelaterat våld och förtryck. De skyddade boendena bedrivs i regel av kvinnojourer, ideella organisationer samt kommunala och privata aktörer.

Socialtjänsten har inte krav på sig att göra uppföljningar av barnets behov av stöd och hjälp före, under och efter vistelsen i skyddat boende. Det ställs inga krav på boendet att göra vare sig genomförandeplaner eller risk- eller skyddsbedömningar för barnen, något som oftast genomförs för kvinnorna. Det ställs heller inga lagstadgade krav på dokumentation kring barnen som vistas på boendet.

Vägar till hjälp och stöd ur våldet

Ett barn som lever med våld i familjen är i behov av och har rätt till stöd, skydd och behandling. Det är socialtjänstens ansvar att utreda det enskilda barnets behov och se till att barnet får hjälp anpassad utifrån det. Detta förutsätter att barnets situation först kommit till myndighetens kännedom. För barn som utsätts för våld kan det ske på olika sätt. Ett är att någon utanför familjen gör en orosanmälan till socialtjänsten. Ett annat är att föräldern eller någon annan i familjen på eget initiativ kontakter socialtjänsten. Ofta upptäcks barnets utsatthet av andra aktörer som möter familjen, som förskola, skola, hälso- och sjukvård eller rättsväsendet – alla med skyldighet att anmäla oro för ett barn till socialtjänsten. För att skyddet kring barn som utsätts för våld ska

fungera krävs fungerande flöden och fungerande samverkan mellan de olika samhällsaktörerna. Centrala lagar för att reglera dessa flöden är föräldrabalken, socialtjänstlagen, hälso- och sjukvårdslagen och skollagen. Politiska styrdokument och nationella och globala strategier får också reella konsekvenser för barnet. Som en grund ligger barnkonventionen, som ska genomföra alla flöden.

När en kvinna med barn placeras i skyddat boende till följd av våld i hemmet ska socialtjänsten inleda en utredning kring barnet. Om situationen inte kräver att socialtjänsten vidtar tvingande åtgärder kring barnet så återstår frivilliga insatser, det vill säga sådana som föräldrarna kan acceptera eller avstå. När barnet följer med sin mamma till ett skyddat boende kvarstår frivilligheten och ansvaret för barnet ligger alltså hos föräldern.

Vid placering av en kvinna i skyddat boende ska socialtjänsten upprätta en vårdplan för henne. Denna vårdplan ligger till grund för den genomförandeplan som boendet därefter får i uppdrag att upprätta. Boendets genomförandeplan ligger i sin tur till grund för arbetet. Vården följs upp och revideras med socialtjänsten utifrån hur målen i genomförandeplanen uppnås.

Eftersom barnet ses som medföljande till sin mamma och inte har ett eget placeringsbeslut finns inget uppdrag för vare sig socialtjänsten eller boendet kring barnet. Vad barnet får är istället upp till den aktuella socialtjänsten, vad boendet kan erbjuda samt barnets mamma/föräldrar. Skyddade boenden har ibland egna rutiner och lösningar för detta.

Konsekvensen av denna ordning är att möjligheten till stöd och behandling ser olika ut för olika barn, trots likartade behov och trots samma rättigheter. ✕

Övergripande lagar och styrdokument

◆ **Barnkonventionen:**
Grundprinciperna + artikel 19, 34, 37, 39, 24, 27, 28, 29, 31, 4, 42

◆ **Politiska styrdokument:**
Regeringsförklaringen, barnrättspolitiken, januariavtalet, budgetpropositionen, delmål nr 5 i de jämställdhetspolitiska målen

◆ **Strategier och handlingsplaner:**
Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige, den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, Agenda 2030

Skyddade boenden har idag inga lagstadgade uppdrag kring barnet.

⁷ Socialstyrelsen, 2020.

⁸ Socialstyrelsen, 2013.

Barns rätt i skyddat boende

– ett samarbetsprojekt mellan Sveriges Stadsmissioner och Bris

RIKSFÖRENINGEN SVERIGES Stadsmissioner och Bris samarbetar i ett gemensamt projekt för att utveckla skyddade boenden med barnrättsperspektiv. Boenden där varje barn ses som en egen individ och varje barn är välkommet oavsett ålder och kön.

Stadsmissionen har lång erfarenhet av våldutsatthet och av skyddade boenden. Bris är en av Sveriges ledande barnrättsorganisationer som varje dag ger stöd till barn som lever i våldutsatthet. Bris har också utvecklat metoder och verktyg för hur barn kan göras delaktiga i frågor som rör dem. I det treåriga samarbetsprojektet har Stadsmissionen nu startat tre skyddade boenden som utgår från barns behov och rättigheter.

De tre boendena, ett i Linköping och två i Göteborg, ska fungera som modell för hur man kan utforma skyddade boenden utifrån barns rättigheter. En del i projektet handlar om att utforma metoder, rutiner och stöd för att stärka barnrättsperspektivet på skyddade boenden och sprida dessa.

Målet med projektet är att barn som vistas i skyddat boende ska få sina rättigheter

tillgodosedda trots det våld som präglar deras tillvaro. Barnets behov och rättigheter står i centrum för utformandet av modellen.

Utformandet av verksamheter som rör barn ska utgå från barns egna erfarenheter och synpunkter. I utvecklingen av modellen har projektet intervjuat 20 barn med egna erfarenheter av våld mellan föräldrarna och av skyddade boenden. Denna rapport är ett resultat av dessa intervjuer ✘

Fakta om projektet

”Barns rätt i skyddat boende” drivs av Sveriges Stadsmissioner i samarbete med Bris och är finansierat av Svenska Postkodlotteriet. Projektet pågår 2018–2021 och genomförs i samarbete med forskare på Tema barn vid Linköpings universitet.

BARNNS RÖSTER

En introduktion

I intervjuerna berättar barnen om våldet
och om livet i skyddat boende.

”Nu är det jag som ska prata”

Metod

Intervjuerna i rapporten har genomförts av en erfaren barnpsykolog på Bris. Syftet med intervjuerna var att ta reda på barnets åsikter, tankar och idéer kring vad som är viktigt att tänka på för att ett skyddat boende ska vara bra för barn. I förberedelser och genomförande av intervjuerna har ledorden varit trygghet, anonymitet och respekt. Samtliga barn som intervjuats är anonyma och alla namn är fingerade.

Intervjuerna har bearbetats och materialet har tematiserats. Den övergripande frågan ”Vad berättar barnen om hur det är att leva i våld och att bo på skyddade boenden?” har varit utgångspunkten för analysprocessen. 20 barns berättelser kan inte generaliseras till att gälla alla barn som lever med våld i familjen eller vistas i skyddat boende. Men de bidrar till att identifiera viktiga utmaningar och brister som finns för att varje barn ska få sina rättigheter tillgodosedda.

Inför mötet med barnen

Ett erbjudande till barn om att vara med i intervjuerna skickades ut till personer som kommer i kontakt med barn som vistas eller har vistats på skyddade boenden runt om i Sverige. Barnen fick en inbjudan med information till både dem och till deras mammor. Brevet till barnen löd:

”Vi söker dig som någon gång i livet bott på ett skyddat boende, var eller när spelar ingen roll. Du har en alldeles särskild och viktig kunskap och vi skulle gärna vilja träffa dig. Det vi vill ha är dina åsikter, tankar och idéer kring vad som är viktigt och tänka på för att ett skyddat boende ska vara bra för barn. Det vi får lära oss av dig kommer att påverka hur de nya boendena blir, så din kunskap blir till hjälp för andra barn som ska bo i skyddat boende framöver”.

Inbjudan förmedlades via personal på skyddade boenden och inom socialtjänst. Alla de barn som hade meddelat att de var intresserade kom till intervjuerna.

De fick alla veta vad som skulle ske med deras berättelser och de blev lovade anonymitet.

Under intervjuerna

Intervjuerna utgick från några större frågeområden snarare än exakta, detaljerade frågor. På så vis blev samtalen mer naturliga och barnet kunde styra i vilken ordning olika ämnen kom upp. Intervjuer och frågor utgick från barnet som expert på sin egen situation och barnets rätt att få berätta om sin verklighet. Utgångspunkten var att barnet skulle få prata till punkt, utan att någon vuxen lade till sina värderingar, tolkningar eller åsikter.

Samtalen anpassades till varje barn. Vissa intervjuades på egen hand och vissa tillsammans med sina syskon. Mammorna var med en stund i början av intervjuerna och sedan gick de ut och väntade tills barnen var färdiga. Alla barnen utom ett gick med på att mamman gick ut från rummet. När det inte var möjligt satt mamman

20 barn tackade ja till att dela med sig av sina erfarenheter av att växa upp med våld och att bo på skyddat boende.

Flera av barnen berättade om rädslan för att mamma ska dö.

bredvid och lyssnade i samma rum. Flera av barnen valde att vara i ett lekrum under intervjun och alla fick tillgång till leksaker, färgpennor och lera som de kunde använda under samtalet. Varje intervju varade mellan en och två timmar. Både barn och intervjuare var aktiva i leken och vid några tillfällen ville barnen måla med teatermink tillsammans med intervjuaren.

Vissa hade ett syskon med sig i intervjuerna som förklarade en del som var svårt för det yngre syskonet att beskriva. Några av barnen hade inte bott i Sverige så länge men visade med gester och försökte förklara. Både barn och intervjuare fikade och lekte mycket, och allt eftersom blev det tydligt att barnen slappnade av allt mer. Många av barnen upplevdes av intervjuaren som att de tog chansen att få berätta, sa ofta att de ville ge sin berättelse för att kunna hjälpa andra barn som har det lika oräddvinst som de. Barnen skiftade mellan att beskriva svåra saker och att berätta om sådant som är roligt och som de tycker om. De bjöd in intervjuaren både i samtalen och leken, och flera barn ville inte att samtalet skulle sluta. Ibland kom mammorna in i rummet men då ville barnen ofta att de skulle gå ut och sa till sina mammor att "nu är det jag som ska prata" och att "Bris har kommit för min skull".

Efter intervjuerna

Materialet sammanställdes utifrån teman som barnen berättat om. Barnen kom med många förslag om vad som skulle kunna ändras och vad

Barnen som intervjuats

- ◆ 20 barn som alla i genomsnitt har bott på minst två skyddade boenden runt om i Sverige.
- ◆ Både flickor och pojkar i åldrarna tre till sexton år.
- ◆ Samtliga barn bor med sina mammor och alla har på olika sätt levt med våld i hemmet.
- ◆ Hälften av barnen är utrikesfödda - de har varit i Sverige i mellan ett till fyra år.

som är viktigt på skyddade boenden, till exempel gällande miljön och hur de vuxna ska vara för att det ska kännas bra. Genom att ha använt öppna frågor synliggjordes också sådant som inte hade kunnat förutses från början.

En introduktion till barnen

Unika och universella

Vart och ett av de 20 barn, som i den här rapporten delar med sig av sina erfarenheter, har sin egen och unika historia. Både om det direkta våld som förekommit inom familjen och konsekvenserna av tidigare våld och förtryck. Samtidigt har deras upplevelser mycket gemensamt. Många barn har upplevt våld från flera olika män som deras mammor levt med, flera har erfarenheter av hedersrelaterat våld och förtryck. Alla berättar om hot, kränkningar och en ständig rädsla och oro. Några beskriver mardrömmar där de mördas av den man som utsatt dem för våld. Flera pratar om återkommande drömmar där deras mamma dödas. Dessa tankar verkar finnas i barnen hela tiden och även när de bor på skyddat boende är de fortsatt rädda för att bli överfallna, tillfångagna eller för att mamman ska dö.

En del barn talar om sin rädsla för mörker, ensamhet och ljud. Alla säger att de inte vill vara med våldsutövaren, det vill säga pappan eller styvpappan. De bär på besvikelser, separationer, ilska och trauman. De beskriver strategier för

att undkomma våldet. En del av det som barnen berättar om, till exempel att de har levt i hedersrelaterat våld och förtryck eller har bevittnat brutalt vapenvåld, hade inte framkommit till varken socialtjänst eller det skyddade boendet. Detta trots att familjen hade haft kontakt med handläggare under längre tid. Barnen säger att ingen hade frågat dem och därför hade det inte kommit fram tidigare. De berättar att de har pratat med många vuxna men att ingen vuxen har frågat dem om just deras upplevelser av våldet.

Barnens upplevelser av våldet

Flera barn berättar om vad deras mamma har blivit utsatt för. De vet vad deras pappa har sagt och gjort. Två barn berättar att pappa filmat mamma naken och skickat till sina kompisar. Två andra barn säger att deras mamma har blivit våldtagen av pappan. De flesta talar mer om vad mamman utsatts för än vad de själva blivit direkt utsatta för. Barnen berättar att mamma är orolig och de säger att de måste hjälpa och skydda henne. Många av barnen upplevs mycket äldre än deras faktiska ålder och de uttrycker en stor ansvarskänsla; att det är upp till dem om mamma klarar sig eller inte. Att de själva måste vara den som stoppar våldet, ingriper, hindrar. Och att de är de enda som förstår vad som krävs.

Många barn beskriver sina olika strategier för att skydda och rädda sin mamma och sina syskon. Vissa har gått in och försökt stoppa våldet handgripligen genom att slå på sin pappa, hålla fast honom och lägga sig över mamma för att skydda henne. De har kollat igenom båda föräldrarnas mobiler, de har lyssnat bakom dörrar och hållit för småsyskons öron, de har ringt släktingar och berättat för kompisar, de har packat rymningsväskor. En del har försökt prata med sin pappa om hur illa han gör dem. Några barn har skrivit brev till sina pappor och berättat att de inte vill träffa honom mer, att de är ledsna över det, men att de inte vågar längre. Inget av barnen vet om deras pappa har läst breven eller inte.

Barnens beskrivningar av livet efter flytten från boendet präglas av oro, fortsatt bråk, våld och rättsprocesser.

Fem livssituationer

För Bris och Stadsmissionen är det av största vikt att skydda anonymiteten och identiteten hos barnen, som har visat stort förtroende, styrka och mod när de har delat med sig av sina berättelser. Samtidigt finns det ett stort värde i att kunna levandegöra barnen bakom berättelserna. Därför kommer ett par anonymiserade och av-identifierade livssituationer att återges. Alla barn bor på skyddat boende i dessa berättelser.

Maria, 12 år

Maria har under ett år bott på tre skyddade boenden. Pappan är dömd för våldsbrott mot mamman och har efter en vårdnadstvist förlorat umgängesrätten. Maria har många gånger sett sin

pappa slå och sparka och skrika, både mot mamman och mot andra människor som varit hemma i lägenheten. Han har varit mycket elak och kontrollerande mot Maria men hon har aldrig blivit fysiskt misshandlad. Maria och mamman har fått nya identiteter och nya namn och de har flyttat flera gånger under det senaste året. Just nu bor de i en stad där Maria inte känner någon.

Maria blir mobbad i den nya skolan och saknar sin hemstad, sitt rum och sin kanin. Hon får ingen skolskjuts utan får istället gå flera kilometer, till och från skolan. Maria har ingen kontakt med sin pappa men är fortfarande rädd för honom, särskilt att han ska dyka upp när hon går till skolan.

”Jag märker att mamma inte orkar mer. Jag försöker hjälpa henne men vi är så ensamma.”

”Jag hatar att jag och mamma inte får komma hem. Vi bor i en ny stad, jag blir mobbad och jag har varit tvungen att heta ett annat namn som jag inte tycker om.”

Sara och Simon, 9 och 13 år

Syskonen bor sedan några månader tillbaka med sin mamma på ett skyddat boende. Varannan helg bor de hos sin pappa eftersom han har umgängesrätt. Pappan blev dömd för misshandel av mamman och har nu avtjänat sitt straff. Sara tycker att det är jobbigt med pappahelgen eftersom pappan pratar illa om mamman hela tiden och att syskonen måste hålla med honom om allt för att han inte ska bli arg på dem. Simon tycker lite synd om pappan också eftersom han är så ensam. Simon skulle få dåligt samvete om de inte var hos honom. Sara är orolig över att mamman alltid är ledsen eller arg. Sara är själv ledsen och rädd vid minnet av att mamman blev så misshandlad att de flera gånger trodde att hon var död. Ingen av syskonen går i skolan eftersom det skyddade boendet ligger så långt bort från deras skola. De saknar sitt gamla liv.

”Jag har mardrömmar varje natt att pappa har en yxa som han hugger mamma med så hon dör. Jag tror att mamma kommer att bli dödad.”

”Första gången jag träffade pappa igen så gick vi till en lekplats och då blev han arg på mig och slog till mig i huvudet. Jag ville inte berätta för mamma för hon trodde att allt var bra.”

Sonja, Leo och Hugo, 14, 5 och 3 år

De tre syskonen har bott med sin mamma på ett skyddat boende i ett knappt år. Alla tre har blivit misshandlade av pappan regelbundet; han örfilade dem, drog dem i håret och smällde till dem i bakhuvudet. Barnen hade tittat igenom pappas mobil och hittat sms som deras farmor hade skickat till honom där hon skrev att hon ville att mamman skulle mördas. Flera gånger sparkade pappan mamman i magen när hon hade tre-åringen i famnen. Under flera månader planerade de mamman flykten, hon berättade för barnen

”Jag hatar att jag och mamma inte får komma hem. Vi bor i en ny stad, jag blir mobbad och jag har varit tvungen att heta ett annat namn som jag inte tycker om.”

Barnen som delat med sig av sina erfarenheter har sina unika historier, med mycket gemensamt.

att socialtjänsten skulle hjälpa dem. Hon såg till att de packade sina väskor. En kväll fick de fly akut med hjälp av en granne. Barnen är mycket oroliga för sin mamma men nu kan de sova utan mardrömmar. De har inte gått i förskolan eller skolan under detta halvår och ingen från skolan eller någon myndighet har kontaktat dem.

”En gång låg mamma på hallgolvet och jag och mina småsyskon trodde hon var död. Hon svarade inte och rörde sig inte. Pappa stod och skrek att vi inte fick hjälpa henne.”

Joseph, 15 år

Joseph har bott med sin mamma på tre skyddade boenden under ett par år. Josephs pappa är död och Joseph hatar den nya mannen. Mamman blev slagen av honom och han var mycket aggressiv och hotfull mot Joseph. När mamman via en lärare på skolan fick hjälp med att kontakta socialtjänsten fick de komma till ett skyddat boende. Joseph är glad och trygg nu och älskar sin nya skola och sina kompisar. Men tidigare var han mycket isolerad, ensam, arg och saknade livet i hemkommunen. Joseph brukar ibland prata med skolkuratoren om sin oro för mamman och om sina mardrömmar.

”Mammas kille kallar mig idiot, värdelös och att jag ska passa mig. En gång viskade han att han skulle döda min mamma om hon inte slutade bråka.”

”Allt är så orättvist, han sitter i vår lägenhet med mina saker och jag och mamma sitter i ett rum, utan någonting.”

”Allt är så orättvist, han sitter i vår lägenhet med mina saker och jag och mamma sitter i ett rum, utan någonting.”

Alisha och Alex, 5 och 7 år

Barnen har bott på ett skyddat boende i en dryg månad. Familjen kom på flykt till Sverige i två omgångar. Pappan flydde för flera år sedan och därefter kom mamman och de två barnen via anhöriganknytning. Pappan blev våldsam mot både barnen och mamman från och med allra första tiden i Sverige. Mamman och barnen är fortfarande i asylprocess. Barnen går inte på förskolan eller i skolan och de träffar bara sin mamma och personalen på boendet. Barnen saknar sina leksaker, sin katt och sin mormor och morfar i hemlandet.

”Varför sitter vi inne i ett fängelse medan han som har slagit oss och försökt döda mamma är ute och bor i vårt hus?” ✕

FLYTTEN

Röster om egenmakt och delaktighet

Hur var det att komma till boendet? Vad berättade de vuxna? Vad frågade de dig om?

”Ingen frågar, ingen lyssnar, ingen berättar”

NGET AV BARNEN upplever att de vuxna som de har träffat i olika sammanhang, som i skolan eller hos socialtjänsten, har hjälpt dem att prata om hur de har det hemma eller om våldet som de lever i. Detta trots att flera av barnen har försökt att berätta. Istället har de, i olika sammanhang, exempelvis för polis eller handläggare inom socialtjänsten, fått berätta om sin favoritmat, vad de tycker om att göra på fritiden och om hur det går för dem i skolan. Fyra barn som har blivit slagna hemma säger att ingen någonsin har frågat dem om våldet tidigare. Några ger uttryck för att de har försökt att berätta för en vuxen, men att det sen inte blivit något av det. Många av barnen säger att de inte ens känner till om de vuxna som de har träffat vet om eller förstår i vilken miljö barnen lever. Många av barnen drar slutsatsen att det nog inte är något farligt, onormalt eller värt att uppmärksamma.

Reflektioner

Hemma är det bråkigt och jobbigt. Oro och ont i magen, stress och svårt att sova. Kanske vågar man försiktigt ta upp detta med sina föräldrar men får då höra att ”det där är inte så farligt, mamma och pappa bråkar lite bara”. Det blir ännu tystare, ingen reagerar eller agerar. Om man går till skolsystemer slätar hon över det jobbiga och ursäktar de vuxna. I värsta fall ringer hon hem och då blir mamma och pappa jättearga för att man har skvallrat. Hur ska man som barn veta vad vuxna vet om hur man har det ifall ingen pratar med en? Hur ska man veta vem man kan vända sig till?

”Jag förstod ingenting. Två vuxna kom och hämtade mamma och mig och vi åkte jättelångt in i skogen. Jag grät hela tiden och var jätterädd.”

”Ingen har frågat eller sagt något om hur vi har det med allt bråk hemma och det är väl för att det inte är något konstigt.”

Det är vanligt att barnen har fått olika besked och information från olika vuxna och att de upplever att vuxna inte har visat intresse eller försökt att agera på det som barnet berättat. En flicka blev rädd när en skolsköterska gjorde en anmälan till socialtjänsten efter att hon fyllt i ett formulär i skolan där hon kryssade i att det har varit våld i hemmet; hon trodde att skolsköterskan hade tystnadsplikt.

Brist på information och delaktighet

Många av barnen upplever att de inte fått information om vilka vuxna som vet vad om dem. Flera barn säger exempelvis att de vill delta när skolpersonal och andra vuxna ska informeras om att de ska flytta till ett skyddat boende. Tre barn berättar att de fått reda på, långt i efterhand, att socialtjänsten har berättat för deras mentorer i skolan att de ska flytta till skyddat boende.

Att inte veta vem som vet eller vad de vet skapar oro i barnen. Att inte få information eller få vara med när beslut tas om deras liv och framtid skapar mycket ilska i barnen. Många barn säger att de inte alls har varit delaktiga i rättsprocessen och att de inte förstår varför de inte får vara med och berätta om allt. De säger att ingen bryr sig om dem, att alla vuxna bara lyssnar på mammorna. Många säger att de vill vara med och påverka men att de inte vet hur det ska gå till.

”Ingen säger vad jag har rätt till och vad jag ska göra för att klaga.”

”Polisen kom när jag ringde 112, men sen frågade dom mig aldrig nåt utan pratade bara med min mamma.”

”Varför får jag inte vara på rättegången? Varför får jag inte berätta om vad som hände mig?”

"Jag vill berätta för polis och för soc men ingen har pratat med mig fast de vet vad som hänt. Jag är väl inte så viktig."

Flytt utan förvarning

Inför flytten till det skyddade boendet har barnen fått olika information och fått veta olika mycket om dels vad ett skyddat boende är för något, dels när de skulle flytta och hur det skulle gå till. De flesta hade i förväg inte fått höra någonting om att lämna hemmet eller att flytta. De säger att de hade frågor men vågade sällan ställa dem, eftersom de inte ville bråka, vara jobbiga eller fråga något som en orolig eller olycklig mamma ändå nästan aldrig visste svaret på.

"Vi hann inte ta med oss någonting när vi flydde. Jag saknar mina saker, min säng och min hund."

"Det var hemskt att inte veta vart vi skulle."

"Jag förstod ingenting. Två vuxna kom och hämtade mamma och mig och vi åkte jättelångt in i skogen. Jag grät hela tiden och var jätterädd"

Samtliga barn ger uttryck för att de har haft många frågor men få har fått tillfredsställande svar. De berättar om hur rädda de varit och hur lite de har förstått om vad som händer. Alla säger att de varit rädda när de fått reda på att de skulle åka till det skyddade boendet. Många säger att det känns som om allting bara händer, utan att de får veta när, hur och varför. För de flesta gick allting väldigt fort och det barnen saknar mest är att de inte fick ta med sig några

”Mamma och min syster och jag planerade jättelänge att vi skulle fly. Vi packade väskor och gömde och en dag, när pappa var ute, bara sprang vi.”

saker och inte säga hejdå – utan bara försvinna. En del barn har fått höra från de vuxna, bland annat från handläggare inom socialtjänsten, att det kostar mycket att bo på skyddat boende. Många barn redogör i detalj och med sakkunskap om familjens ekonomi, bostadssituation, regler, och myndighetsbeslut. Kontrollbehov och oro är framträdande hos dessa barn.

Att få svar på frågor

Tre av barnen, en syskonskara, berättar att en person som de kände litegrann besökte dem hemma och berättade att de och mamma skulle flytta till ett skyddat boende. Hon hade frågat vilka fem saker som de skulle vilja ta med sig hemifrån till boendet. Hon hade svarat på barnens frågor och de tyckte att hon var snäll. Hon hade berättat för dem hur det skulle bli med skola, förskola, kompisar, kalas och kontakt med pappa och hon hade på ett enkelt och bra sätt gått igenom med dem varför de var tvungna att flytta. Hon hade svarat på frågor om de fick träffa sina kompisar och även varit tydlig med att ingen vet hur länge de ska vara kvar i det skyddade boendet.

Deras mamma satt med vid samtalet och barnen säger att det var skönt att de märkte på mamma att hon tyckte att det var bra att de skulle flytta. Barnen hade också fått telefonnummer till kontaktpersonen om de skulle få fler frågor.

Fick inte säga hejdå till kompisarna

Endast ett barn har fått möjlighet att berätta för sina närmaste vänner att familjen skulle resa bort ett tag. Så gott som ingen fick någon förberedelse inför flytten. Av de som hade kontakt med socialtjänsten, eller någon samtalsbehandlare, pratade ingen av dessa vuxna med barnen. Istället fick de all information från sin mamma, som inte heller visste – eller berättade – särskilt mycket. Oftast var det mammorna som packade väskorna utan att barnen hade möjlighet att ta med sig det som de ville ha. Sen blev de hämtade av någon som de inte visste vem det var. Allting gick fort och utan förberedelse.

”Vi hann inte ta med oss någonting när vi flydde. Jag saknar mina saker, min säng och min hund.”

Alla uttrycker att de hade velat säga hejdå till sina kompisar, att de hade velat få reda på vad de kunde ta med sig och att de hade velat få en

Barnen vill

- ⇒ att de vuxna hjälper mamma och dem själva i rättsprocessen.
- ⇒ få veta vad som händer med pappa/styvpappa.
- ⇒ få berätta om vad de har varit med om.
- ⇒ få ta mindre ansvar för allting.
- ⇒ veta mer om sina rättigheter.
- ⇒ att någon snäll vuxen berättar för dem vad som kommer att hända och hur det funkar på boendet.
- ⇒ få veta vad som händer med deras skola, kompisar och husdjur när man flyttar.
- ⇒ få ta med sina saker och sitt husdjur till boendet.

ordentlig förklaring till varför de skulle flytta. Flera barn säger att det var skönt när de kommit iväg hemifrån men att det var hemskt att inte veta vart man skulle.

Ett syskonpar beskriver hur de tillsammans med sin mamma i hemlighet planerade flykten. När inte pappa var hemma smygpäckade de i omgångar och mamma sa att barnen inte fick berätta för någon.

”Mamma och min syster och jag planerade jättelänge att vi skulle fly. Vi packade väskor och gömde och en dag när pappa var ute bara sprang vi.”

Ett barn berättar att hon och hennes mamma blev ivägskickade med en taxi och när de satt i bilen visade det sig att taxichauffören var släkt med hennes våldsutövande styvpappa. Så då fick de vända och ta sig hem och fly en annan kväll istället. ✘

Våld mot barn kan ta sig olika uttryck.

Vad säger forskningen?

Barns perspektiv på sin våldsutsatthet

Inom forskningsfältet våld i nära relationer har barn som lever i en våldsutsatt familj etablerats som ett eget forskningsområde. Viktiga frågor som studeras är barns utsatthet, våldets konsekvenser och samhällets (o)förmåga att skydda och stödja familjens barn.

BARN OCH UNGA som upplever våld i familjen har, inom såväl internationell som nationell forskning, etablerats som en egen forskningsinriktning inom forskningsfältet våld i nära relationer.⁹ Våld i hemmet kan ta sig uttryck på olika sätt: som fysiskt, psykiskt, sexuellt våld, försummelse. Det psykiska våldet kan riktas både direkt och indirekt mot barn. Att uppleva våld mellan vuxna i

familjen är att utsättas för indirekt våld.¹⁰ Alla dessa former av våld mot barn är barnmiss-handel. De barn som riskerar att fara allra mest illa är de som är utsatta för flera olika typer av våld eller våld vid upprepade tillfällen, så kallad multiutsatthet, eller polyviktisering.¹¹

De senaste decennierna har den barndoms-sociologiska forskningen bidragit med nya perspektiv på barns våldsutsatthet inom familjen.

⁹ Överlien 2010.

¹⁰ Jonhed 2018.

¹¹ Jernbro & Landberg 2020 och där refererad litteratur. Se även SOU 2001:72 samt Jernbro 2015.

Denna relativt nya forskningsansats utvecklas snabbt och genomförs till stor del utifrån frågeställningar som bygger på barns egna tankar och upplevelser.¹²

Barns och ungas berättelser ger nya insikter

Barns och ungas handlingar hjälper oss att förstå betydelsen av upplevelser och erfarenheter av det familjevåld som de lever i. När fokus ligger på barnets egna erfarenheter och berättelser innebär det att barnets perspektiv lyfts fram. Det primära är här inte hurvida barnets bilder överensstämmer med de vuxnas uppfattningar av händelseförlopp eller bemötande. Det är upp till barnet att bestämma om hen blivit utsatt för våld eller inte.¹³ Syftet med att ta del av barns och ungas berättelser handlar om att få en inblick i barns erfarenheter samtidigt som det ger en inblick i vilka utmaningar och svårigheter som de professionella möter när de kommer i kontakt med barns upplevelser av våld i hemmet. Forskningen kring barns och ungas egna röster visar att barnets upplevelse av våldet är en betydelsefull värde-mätare på samhällets och myndigheters (o)för-måga att tillgodose de specifika behov som uppkommer i samband med barns utsatthet av våld inom familjen.¹⁴

Att utgå från barnens berättelser har medfört att barn inte längre ses som passiva åskådare som enbart observerar våldet. Barnet blir istället ett "deltagande vittne till våldet" med kompetens att iakttä, tolka, bedöma och välja att agera eller inte i relation till sin omgivning.¹⁵ Det teoretiska valet att tilldela barn aktörskap ska dock inte förväxlas med att lägga ansvar eller förväntningar på att barnet ska kunna påverka våldet. Ansvaret för våldet ligger alltid på våldsutövaren.¹⁶

Balansen mellan ett delaktighets- och omsorgsperspektiv

Inom forskning diskuteras barns rättigheter utifrån ett delaktighets- och omsorgsperspektiv. Delaktighetsperspektivet innebär att barnet ses som en kompetent aktör och medborgare som har rätt att utforma sitt eget liv. Omsorgsperspektivet har istället fokus på att barnet har behov av vuxnas omsorg och omvårdnad. I begreppet omsorg finns också en tydlig maktrelation där barnet är omsorgstagare och de vuxna är omsorgsgivare. I båda perspektiven är det barnets bästa som står i fokus, men argumenten om vad som är bäst för barnet skiljer sig åt. I barnkonventionen finns också denna kontrast, där barn både beskrivs som skyddsvärda

objekt som är föremål för vuxnas insatser och som aktiva, kompetenta subjekt med rätt till delaktighet. Båda synsätten är viktiga ur ett barnrättsperspektiv.

Omsorg måste utformas i samråd med barnet, exempelvis via frågorna "hur vill du ha det, vad behöver du, vad blir bäst för dig?" Då görs barnen delaktiga. Delaktighet måste samtidigt ges med omsorg genom att den sker på villkor som är bekväma för barnet. Ett förenklat sätt att åskådliggöra perspektiven är att se hur en vårdnadstvist skulle kunna hanteras utifrån de båda synsätten. Utifrån ett omsorgsperspektiv ska barnet inte behöva ta ställning för någon av föräldrarna. Barnets eventuella negativa uttalanden om den ena föräldern ska alltså inte belasta barnet utan slutligen ska utgå från de vuxnas argument och uttalanden. Utifrån ett delaktighetsperspektiv är det däremot barnets vilja som lyfts fram och får betydelse för de rättsliga beslut som fattas.¹⁷ För barnets bästa måste dessa båda perspektiv noggrant vägas samman. Barnet har rätt till både god omsorg och delaktighet i utformandet av sin egen livssituation.

Etiska och praktiska dilemman

Forskning visar hur professionella, exempelvis socialarbetare, stöter på etiska och praktiska dilemman när de möter barn som har blivit utsatta för våld i hemmet. När de professionella uttrycker sig generellt om barn och våld har de fokus på barnens rätt att komma till tals och vikten av ett delaktighetsperspektiv. Våldet beskrivs i allmänna ordalag och barnen finns med som en aktör med eget handlingsutrymme. När det istället handlar om hur handläggare inom socialtjänsten bedömer hur de ska hantera en särskild situation och händelse, riktar de fokus på omsorg och skydd för barnet. Barnets behov av omsorg väger alltså tyngre än att göra barnet delaktigt i utredningsprocessen. Så när det kommer till praktisk handling är det den traditionella synen på barnet som ett objekt som styr socialtjänstens agerande.¹⁸ ✕

”Att utgå från barnens berättelser har medfört att barn inte längre ses som passiva åskådare som enbart observerar våldet.”

¹² James & Prout 1990. Se Eriksson m.fl. (red.) (2015) om hur detta perspektivtagande har tillämpats i nationell forskning.

¹³ Weinehall 1997 och Överlien 2012.

¹⁴ Eriksson & Näsman 2011; Eriksson m.fl. (red.) 2013 och Överlien 2012.

¹⁵ Hydén 2008, s. 162.

¹⁶ Eriksson m.fl. (red.). 2015 och Överlien 2012.

¹⁷ Eriksson, M. 2019; Eriksson & Näsman 2011 och Röbbäck de Souza 2015.

¹⁸ Johansen, m.fl. 2017.

EN NY VARDAG

Röster om skolgång och boendemiljö

Hur funkar vardagen? Hur är det i skolan?
Vad är viktigt för vuxna runtomkring att veta?
Hur ska de agera?

”Ingen från skolan har hört av sig”

F LERA AV BARNEN har inte fått gå i skolan under långa perioder under tiden som de varit på boendet, och de säger alla att de saknar sin skola mycket. Några tar upp att det har varit sorgligt att missa skolavslutningen. Flera känner sig osäkra på vad de i skolan vet och inte vet om deras situation. Många säger också att personal i boendet inte verkar bry sig om hur det går för dem i skolan.

”Jag har frågat och frågat om när jag kan få mina saker och varför jag inte får gå i skolan. Ingen svarar mig.”

Av de barn som ändå har haft en skolgång har några fått gå lång väg ensam till skolan och flera barn har inte kunnat ta sig dit, bland annat eftersom ingen har ordnat med skolskjuts.

Alla barn som inte går i skolan längre uttrycker en längtan tillbaka dit och en önskan om att personalen i högre grad ska hjälpa dem för att göra det möjligt. En annan sak som många barn vill ha mer av från personalen är hjälp med skolarbetet, eftersom mammorna inte alltid orkar eller kan hjälpa till.

”Jag har inte fått gå i skolan på fyra månader. Ingen från skolan har hört av sig.”

”Jag klarar inte av skolan längre för jag sover inte, kan inte koncentrera mig och får ingen hjälp på det skyddade boendet med läxor.”

För ett av barnen tog det några veckor innan hon fick börja i skolan på den nya orten. Hon berättar om hur mycket hon saknar sin skola i hemkommunen. Hon har fått brev från sin klass där alla har skickat med teckningar till henne och skrivit att de saknar henne. Ingen i den nya skolan har frågat henne om hennes kunskaper. Personalen på det skyddade boendet har aldrig frågat om hur det går i skolan.

Ett av barnen talar om att hon inte har gått i skolan på sju månader och att hon saknar den mycket. Hon har fått olika besked om sin skolgång; socialtjänsten sa vid något tillfälle att hon snart ska få börja igen men sedan ändrades det

”Jag vet inte var jag har bott. Vi har varit på många ställen, kommer inte ihåg vad de heter och jag har inte några vänner och får inte gå i skolan.”

Reflektioner

När barnet kommer till boendet kan det ha gått fort. Plötsligt var det dags att snabbt rafsas ihop några saker och sen åka. Kanske blev ett älskat husdjur kvar hos pappa. Ingen vet riktigt vad som kommer att hända framöver.

Nu blir skolan extra viktig, inte minst behovet att vara en del i ett sammanhang med jämnåriga och att ha vuxna som håller ett extra öga på en. Men att hålla motivationen uppe och koncentrera sig på att plugga eller ens ta sig till skolan när allt är kaos hemma, är svårt. Ännu svårare är det att kanske ha missat stora delar av terminen eller helt tvingats sluta i sin vanliga skola eller förskola.

När man inte har kvar kontakten med gamla kompisar och lärare och ingen kan svara på ens frågor om hur det kommer att bli med allt. När det inte finns rum för lek eller avskildhet, och inga snälla vuxna till hands. Hur hanterar man då som barn ensamheten och rädslan?

beslutet trots att både hon och hennes mamma sagt att de vill att hon ska få gå i skola igen. Hon säger att hon älskade skolan, att hon var bäst i klassen tidigare men nu tror hon att hon är sämst. Nu känner hon att ingen bryr sig, eftersom hon inte kunnat ha någon kontakt alls med sin gamla mentor och sina klasskompisar.

”Jag vet inte var jag har bott. Vi har varit på många ställen, kommer inte ihåg vad de heter och jag har inte några vänner och får inte gå i skolan.”

En tonåring undrar om det inte ska bli bättre snart.

”Jag är alltid arg och får utbrott i skolan varje dag. Ingen vet och jag får inte säga till någon vad som har hänt och inte var vi bor.”

Inget av de mindre barnen går på förskola eller någon annan verksamhet.

Relationen till personal på boendet

De flesta beskriver att det är viktigt att de vuxna på boendet är snälla, glada och rättvisa. Att det är skönt när man märker att de verkar vilja förstå och lära känna en. Några barn upplever enbart positiva relationer till personalen på boendet. De beskriver vuxna som såg dem och svarade på deras frågor, som har visat runt och frågat om barnens önskemål. Det kunde handla om att personalen satt barnvakt en gång när mammorna fick åka på utflykt eller att de bakade och lagade mat tillsammans med barnen. Dessa vuxna engagerade sig även i skolarbetet, frågade barnen mycket och hade enskilda samtal med dem när

”Jag kan inte koncentrera mig i skolan och får ingen hjälp.”

de ville. De arrangerade lekar, spelade spel, ordnade fester och gjorde mycket tillsammans med barnen. De åkte till en djurpark, tivoli och ett äventyrsländ. De pratade inte om ”vuxengrejer” som exempelvis våldet mot mamma, vårdnadstvister, rättsprocessen och beslut framöver. Ibland åkte de till biblioteket och lånade böcker som de kom hem med och ibland läste de högt för alla barnen. Barnen har överlag uppskattat böcker, få av dem har haft tillgång till surfplattor, datorer och mobiltelefoner.

Majoriteten av barnen berättar dock om hur dåligt de trivdes, att de inte har fått någon egen information eller egna samtal på boendet utan allt har gått via mamman. De beskriver hur vissa vuxna inte har hälsat på dem, inte presenterat sig eller förklarat hur allt funkar.

Barnen önskar fler leksaker och aktiviteter för barn på skyddade boenden.

Barnen vill att personalen

- ⇒ ska finnas på plats dygnet runt.
- ⇒ hjälper till att ordna med allt som har med skolan att göra: kontakten med lärare, böcker, läxor och skolskjuts.
- ⇒ inte pratar illa om de andra mammorna eller barnen.
- ⇒ är nyfikna och vill leka och skoja.
- ⇒ skyddar dem om någon annan vuxen är dum mot barnen.
- ⇒ tror på barnen.
- ⇒ gör god mat och bakar tillsammans med barnen.
- ⇒ sätter upp foton med namn på alla som jobbar på boendet.

”Jag får inte använda mobilen eller dator så jag har ingen kontakt med någon längre. Det känns som om ingen minns mig eller bryr sig.”

Flera barn tar upp att de skulle vilja ha egna möten i grupp med de andra barnen, som mammorna har. De vill få ta del av andra barns berättelser tillsammans med vuxna. Många av barnen har fått höra mycket från andra barn på boendet som de sedan tänker mycket på och inte kan prata med någon om.

Det var ofta många regler och tillsägelser som barnen inte förstod eller vågade fråga om. Ett syskonpar tar upp att mammorna verkade vara rädda för personalen och då blev även de själva rädda.

”Jag får inte träffa mormor och morfar eller några kompisar. Jag var tvungen att sluta med min fotboll och nu orkar jag inget mer.”

Personalens tillgänglighet

En kille beskriver hur orättvist det var att vissa på boendet fick hjälp med skola, kontakt med kompisar och skjutsningar – och andra fick det inte. Han fick ingen läxhjälp och förbjöds att ha kompisar på boendet.

”Jag kan inte koncentrera mig och får ingen hjälp.”

En del berättar att vissa vuxna pratar om de andra familjerna inför varandra och att de har hört att personal och vuxna pratar om dem själva inför andra. Många tar upp frågan om hur personal talar om ens föräldrar.

Flera barn berättar om att vuxna går undan och

stänger in sig, att mamma sitter i långa samtal om dagarna och det är svårt att få kontakt med någon.

”Jag har inte kontakt med någon och mamma är ledsen hela tiden.”

De vuxnas tillgänglighet är ett tema som alla barn tar upp. De som har haft tillgång till personal dygnet runt beskriver att det är viktigt. De som inte haft personal hela tiden skulle vilja att det fanns. Några barn säger att de inte fick åka till sjukhus eller träffa en läkare på boendet när de var sjuka, trots att både de och mammorna bad personalen om det. Ett syskonpar säger att vissa vuxna på boendet var som deras pappa när han var arg och skrämdes. En pojke säger att allt var som ett fångläger på boendet och att han var rädd hela tiden.

”Det är som att sitta oskyldigt dömd i fängelse och den skyldige är fri.”

Många barn uttrycker att det är tråkigt och långsamt på boendet, att många timmar går åt till att vänta och att det blir mycket tjat. De säger också att man aldrig får några svar, att ibland svarar en vuxen på frågor men sedan blir det inte som utlovat.

En del barn upplever att de vuxna hjälper till när de är på boendet men att hjälpen slutar när de flyttar därifrån. De flesta säger att ingen har hört av sig till dem efter att de har flyttat från

boendet. De tycker att det har varit jobbigt att ingen berättade för dem vad de skulle säga och berätta för sina jämnåriga efteråt, eller vem de kunde ringa eller sms:a om det blir jobbigt igen.

Boendemiljön i vardagen

Samtliga barn beskriver hur det såg ut på boendet och hur viktig miljön är. Alla har bott i egna rum och med gemensamma utrymmen av varierande kvalitet och standard.

”Det fanns ingenstans på boendet som jag fick vara ifred. Jag är tonåring och allting var bara för de små barnen.”

Två barn berättar om hur avskildheten var jobbig, att de fick vara ensamma långa perioder och stanna inomhus. Boendemiljön har för två av barnen varit alltigenom negativ – slitna rum, ingen tv, kallt inomhus, små utrymmen, inga leksaker, dåliga sängar och bara en kokplatta.

”Jag märker att mamma inte orkar mer. Jag försöker hjälpa henne men vi är så ensamma.”

”Jag får inte använda mobilen eller dator så jag har ingen kontakt med någon längre. Känns som ingen minns mig eller bryr sig.”

Flera barn redogör för långa avstånd till olika platser, många regler om, när och hur man fick använda det gemensamma utrymmet samt att det saknades en lekplats i närheten. Det var mycket bråk kring användandet av tv:n – det var ofta de vuxna som bestämde över programmen.

Flera av barnen uttrycker att de inte har så mycket att göra och anger som önskemål på aktiviteter exempelvis målarfärger, teatersmink, utklädningskläder och roliga spel. ✖

”Det är som att sitta oskyldigt dömd i fängelse och den skyldige är fri.”

Efter flytten från boendet vill barnen

att någon vuxen

- ⇒ pratar med dem hur det kan bli när de flyttar från boendet.
- ⇒ hjälper dem på det nya stället.
- ⇒ ger dem sitt telefonnummer.
- ⇒ frågar om de vill vara hos mamma eller/och pappa.
- ⇒ säger att de kan få komma och hälsa på igen.
- ⇒ hjälper mamma.
- ⇒ hjälper dem med allt efteråt och inte bara lite i början.
- ⇒ hjälper dem med hur man ska prata om det som hänt i skolan.

Barnen vill

- ⇒ ha möjligheter till uteaktiviteter, till exempel studsatta, sandlåda, båt om det finns vatten, bassäng, uteleksaker som kubb, krocket och rockringar.
- ⇒ att boendet ska ha stort insynskydd och ingen brevlåda för att skydda integritet och anonymitet.
- ⇒ ha ett särskilt barnrum och ett tonårsrum.
- ⇒ ha tillgång till pennor, kriter, målarstaffli, lera, utklädningskläder och mycket plats så att man kan hoppa och springa.
- ⇒ att wifi/internet ska funka och vara säkert.
- ⇒ att det finns vuxna som ordnar aktiviteter och ibland håller i exempelvis lekar.
- ⇒ få ta emot besök av kompisar.
- ⇒ ha fest ihop och äta gott tillsammans.
- ⇒ ha filmkvällar med personal och de andra barnen.
- ⇒ att barnen får bestämma mer.

Vad säger forskningen?

Förskolans och skolans betydelse

Forskning om barn och unga som lever i skyddat boende visar hur viktig förskola och skola är för barnet som utsätts för våld. Forskningen är begränsad men de få studier som genomförts visar skolans kompensatoriska roll för att bringa ordning i barnets kaotiska tillvaro.

FORSKNING KRING UTFORMNINGEN AV verksamheten på skyddade boenden är begränsad. Men de studier som undersökt livet i skyddat boende visar att de generellt inte är anpassade till barn och barns behov. Det kan saknas lekutrymme och lämpliga sysselsättningar men också trångboddhet kan vara svårt att hantera för ett barn. Barnen måste också lära känna okända vuxna och barn och ta del av nya vanor, rutiner och regler.¹⁹

Det är därför viktigt att alltid arbeta för att barnet ska få tillgång till välkända miljöer som förskola och skola. Skolan kan få en avgörande betydelse för ett barns liv och framtid. Här får barnet träffa trygga vuxna och ta del av ett fungerande vardagsliv.²⁰

Detta gäller för alla barn som lever i utsatthet men för barn som bor på skyddat boende kan förskola och skola ibland vara den enda trygga basen i en annars kaotisk värld.²¹ Förskola och skola har, förutom sin kompensatoriska roll, en betydelsefull funktion när det gäller att uppmärksamma när barn och unga på olika sätt signalerar att de lever med våld. Eftersom i stort sett alla barn i Sverige befinner sig en stor del av sin tid i skolan, är den också den arena som har bäst möjlighet att identifiera och uppmärksamma att det förekommer våld i en elevs familj.²²

Förskola och skola kan för vissa barn bli en

”Studier visar att ledning, lärare och elevvård kan ha svårt att förstå allvaret i att bli utsatt för indirekt våld.”

tillflyktsort medan det för andra blir en plats som förstärker känslan av utsatthet. Utsattheten kan till och med öka om barnet blir mobbat eller på annat sätt får det svårt med personal och andra barn.²³ Familjens hemlighet kan vara svårt att bära för ett barn. Våld inom familjen är ofta omgivet av ett kulturellt tabu så den som berättar om vad som sker innanför huset väggar kan både drabbas av skam och omgivningens förakt.²⁴ Studier visar att ledning, lärare och elevvård kan ha svårt att förstå allvaret i att bli utsatt för indirekt våld. Och inte heller ser det som skolans uppdrag att agera i en privat angelägenhet. Det kan få allvarliga konsekvenser. Få anmälningar från skolan kommer till socialtjänsten utifrån den här problematiken.²⁵

Barn menar att när skolpersonalen väljer att inte agera så ger det legitimitet åt den heliga ”familjeregeln” att tystnad ska råda kring vad som händer inom hemmets väggar.²⁶ Det kan få betydelse för såväl relationen till förskolans och skolans vuxna som till skol- och klasskamraterna.

Utifrån vad forskningen visar så kan således skolan bli en plats där osäkerhet och rädsla kan förstärkas, men den kan också bli en trygg miljö som kan tillgodose barns kunskapsutveckling, lärande och sociala behov.²⁷ Barn utvecklar sina egna strategier för att hantera och agera i skolan utifrån sina egna behov och syften.²⁸

¹⁹ Almqvist & Broberg 2004; Rösare 2015; Selvik 2018a; Selvik & Övertien 2014; Starke 2011 och Övertien m.fl. 2009.

²⁰ Folkhälsomyndigheten 2016; Hydén & Johansson 2014; Sterne 2010 och Övertien 2015.

²¹ Chanmugam m.fl. 2015.

²² Markström & Münger 2020 och Sterne 2010.

²³ Jernbro & Landberg 2020 och Weinehall 1997.

²⁴ Leira 2002; Weinehall 1997 och Övertien 2012.

²⁵ Backlund m.fl. 2012; Krase 2015 och Münger & Markström 2017.

²⁶ Weinehall 1997, s. 248.

²⁷ Weinehall 1997 och Övertien 2012.

²⁸ Selvik 2018b; Weinehall 1997 och Övertien 2012.

Bristen på kontinuitet i skolgången kan få allvarliga konsekvenser.

Brist på kontinuitet får konsekvenser för skolan

Många barn och unga som lever nära våldet befinner sig i ett slags undantagstillstånd där familjen mer eller mindre är på flykt. När familjen ofta tvingas flytta och leva gömd på nya orter, måste barnen ofta byta skola. Internationell forskning visar att barn som lever i skyddat boende kan under sin skolgång fått byta skola 4 till 18 gånger.²⁹ Den viktiga kontinuiteten och tryggheten har svårt att utvecklas för den som befinner sig på flykt. Det krävs tid för att hinna lära känna och bli trygg med sin pedagog, skolsköterska, andra vuxna i skolan och inte minst sina jämnåriga. När förtroendet har börjat byggas upp mellan eleven och den vuxna, eller mellan kamrater, kan det vara dags att byta skola igen. Bristen på kontinuitet kan också få konsekvenser för skolpersonalens möjlighet att identifiera våldet och stödja barn och elever i deras utsatthet. Den kunskap och erfarenhet som byggts upp av förskole- och skolpersonal om barnets situation, och vilket eventuellt stöd som barnet behöver, riskerar att

”Den viktiga kontinuiteten och tryggheten har svårt att utvecklas för den som befinner sig på flykt.”

gå förlorad. Det är allvarligt eftersom varje gång barnet kommer till en ny förskola eller skola är barnet ett oskrivet blad för personalen.³⁰

Forskning framhåller hur viktigt det är att personal i förskola och skola kan ge barn och ungdomar i utsatta situationer såväl emotionellt, praktiskt och pedagogiskt stöd. Det är inte minst viktigt ur lärandeperspektiv. Studier kan tydligt påvisa att barn som är utsatta för den här formen av barnmisshandel riskerar att inte utvecklas socialt och kognitivt på samma sätt som sina jämnåriga, vilket kan få allvarliga konsekvenser för skolgången.³¹ Inom förskola och skola finns olika former av stödåtgärder.³² Det kan exempelvis handla om att vara en så kallad ”key-adult”. Denna nyckelperson är viktig för barnet, både som trygg vuxen och i sin professionella roll som pedagog, skolsköterska eller vem det nu är som barnet väljer som sin förtrogna.³³ Andra former av stödåtgärder kan handla mer om förebyggande insatser.³⁴

Det är också viktigt att lyfta fram att det som anses som en av de mest betydelsefulla åtgärderna är att öka kunskapen och kompetensen om våld i nära relationer hos personalen.³⁵ ✕

²⁹ Chanmugam m.f. 2015. Nationella studier visar på liknande resultat. Se Weinehall 1997.

³⁰ Markström & Münger 2020.

³¹ Se exempelvis Kiesel m.fl. 2016 och Selvik 2018a och där refererad litteratur.

³² Schulz & Langballe 2016 och Sterne 2010. Se även kapitel 12 i Markström & Münger 2020 bok.

³³ Sterne m.fl. 2010, s. 74 och Överlien 2012, 2017. Selvik m.fl. 2017 diskuterar särskilt lärarens betydelse.

³⁴ Backlund m.fl. (red.) 2017 och Överlien 2017.

³⁵ Sterne m.fl. (red.) 2010.

LEVA MED VÅLDET

Röster om relationer och rädslor

Hur har våldet påverkat mamma, dig och dina syskon?

Vad gör du när du blir rädd eller arg?

Har du berättat för någon?

”Han säger att allt är mammans fel”

SÅ GOTT SOM samtliga av barnens berättelser innehåller beskrivningar av hur barnen måste hantera och agera i alla sina relationer och framförallt gentemot sina närmaste.

Barnen lever med våldet hela tiden och våldet påverkar alla deras relationer. De har strategier för hur de måste vara gentemot sina föräldrar, sina syskon och vad de kan och inte kan berätta för andra. De har alla även varit tvungna att separera från vänner och släkt i och med flykt till skyddat boende. Många av barnen har behövt fortsätta hålla sina liv hemliga, något som innebär att flertalet barn upplever mycket ensamhet och isolering, även långt efter det att hjälpinsatser avslutats. Inget av barnen i intervjuerna accepterar våldet, hoten och övergreppen.

Alla barnen har strategier för hur de måste agera och reagera i samband med våldet. De har försökt stoppa det handgripligen, de har förhandlat och pratat med de vuxna, de har ifrågasatt och gett motstånd. De vet att våldet kräver mycket av dem och alla barnen berättar om vad de gjort, sagt och tänkt för att skydda sina mammor, syskon och sig själva.

Rädsla för våldsutövaren

Relationen till våldsutövaren, ofta pappan eller styvpappan, är präglad av rädsla. Få barn vill benämna honom som pappa eller låtsaspappa. Ett barn kallar honom ”Idioten” och några barn säger ”han”, ”den där” eller hans förnamn istället för pappa. Några vill inte prata om honom alls. Flera barn beskriver sina pappor som stora och farliga, ett barn säger att han är mäktigare än alla andra.

”Jag vet att det är farligt, han är helt galen men jag bara skrek att han bara ljuger och ljuger för det är inte mammans fel.”

Några av barnen har blivit slagna, örfilade, luggade och fasthållna när de har lagt sig i och försökt stoppa våldet mot mamman. Många säger att pappan kan vara glad, men plötsligt blir han arg. Framförallt tycker barnen att pappan säger mycket elaka saker när han blir arg och att han ibland har hotat med att han ska göra mamman illa. De berättar om att han säger att deras mamma är en värdelös mamma. Många säger

”Han försöker bara köpa min kärlek men jag tänker att han får fortsätta med det men jag älskar inte honom.”

Reflektioner

Med en farlig pappa och en mamma som är nedbruten av det våld som han utsätter henne för, är det som om barnet får försöka klara allt själv. Som att parera pappas humör, försöka göra sig så liten, tyst och osynlig som det bara går, gå emellan eller på andra sätt försöka avleda honom när han slår henne. Som att hantera skräcken för att mamma ska bli dödad, försöka få henne att förstå att han måste bort. Och som att leva med våldet, hoten och kränkningarna som riktas mot en själv. Våldet fortsätter att påverka hela ens vardag. Samtidigt finns det vuxna som vet vad man har varit med om, men som ändå inte pratar om det. Hur ska man som barn förstå och tolka det?

att pappan/styvpappan talar illa om deras mamma men att barnen inte vågar berätta det för henne.

”Han säger att mamma inte kan bestämma och att hon inte kan uppfostra oss. Han säger att allt är mammans fel.”

Flera barn berättar om att deras pappa var snäll för länge sedan men att han blivit mer och mer elak. Det som framför allt upprör många barn är när pappan har förstört deras leksaker och förbjudit dem att använda sina skärmar.

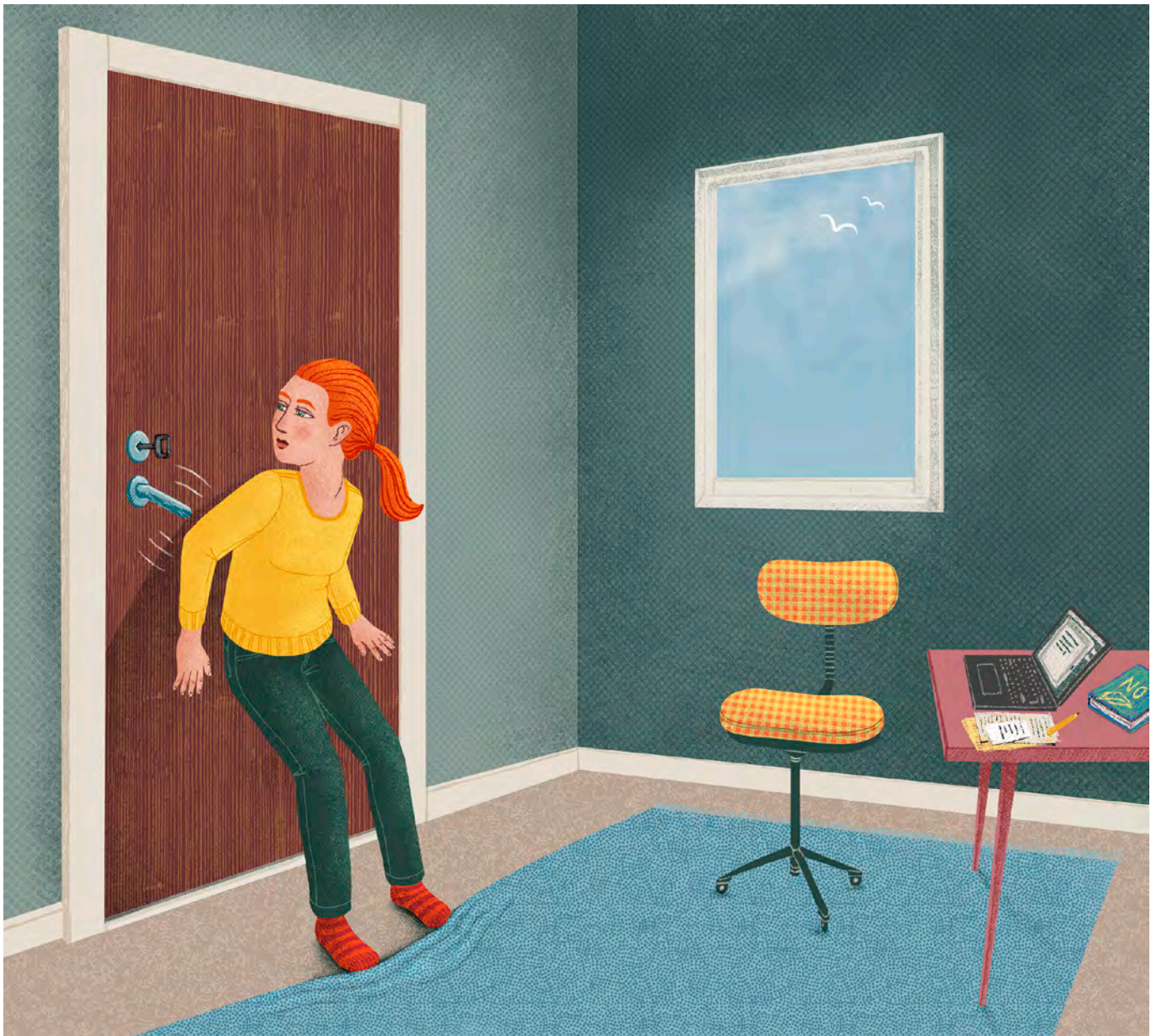
Barnen mer kritiska ju äldre de blir

Flera mammor försvarar papporna inför barnen och ju äldre barnen är desto argare och mer kritiska blir de till pappan. Några tonåringar säger att de tycker att pappan ska hamna i fängelse och bli straffad för det han har gjort.

Ett syskonpar säger att pappan försöker köpa kärlek.

”Han försöker bara köpa min kärlek men jag tänker att han får fortsätta med det men jag älskar inte honom.”

Flera barn berättar att de fantiserar om att deras pappa är snäll, fin och aldrig bråkar.

"Jag brukar tänka på att jag vill ha en pappa utan problem."

Tonåringarna ger uttryck för att varken mamman eller pappan har pratat med dem och sagt att det inte är deras fel. Flera tar upp att pappan inte har sagt förlåt på riktigt till dem.

Många barn tar upp tystnaden och kraften i den oförutsägbara och ofta tryckta stämningen som finns hemma. De lite äldre barnen säger att de försökt få igång samtal, men att de inte fått någon bekräftelse eller svar och att det är jobbigt när ingen vågar eller orkar prata med dem.

Barnen försöker skydda sina mammor

Alla barnen pratar mycket om sina mammor och framförallt om hur oroliga de är för att mammorna ska bli skadade och/eller dödade.

"Flera gånger har jag trott att mamma har blivit dödad. Vi har hittat henne medvetslös på hallgolvet och då blev jag så rädd så jag inte kunde röra mig."

Barnen berättar om hur de skrikit, låtsas vara en bebis, sagt emot våldsutövaren, kollat mobiler och ändrat i sms-texter. De berättar att

"Jag brukar tänka på att jag vill ha en pappa utan problem."

de har fått agera tolk för sina mammor, att de har försökt skydda mammorna i samtal med andra vuxna och att mammorna inte vet att barnen vet och har sett så mycket som de har gjort. Mammorna har många gånger försvarat pappan/styvpappan inför barnen och sagt att de ska flytta ifrån pappan eller göra slut, men har sedan ändå gått tillbaka. Vissa av barnen säger att de inte vet vad mamman kommer göra eller orka.

Flera barn har fått höra våldsutövaren hota mamman och dem själva. De har hört verbala kränkningar, hört att de är idioter, värdelösa och att deras mammor ska få stryk eller bli dödade. Vissa av barnen säger att deras mammor inte har trott på dem när de berättat om att de blivit slagna av pappan/styvpappan.

"Kommer han hitta oss och slå ihjäl mamma?"

Många barn tycker sig ofta vara den vuxna i relationerna och säger sig ha gått in fysiskt för att försöka stoppa våldsutövaren och även säga sanningen. Dessa barn berättar om hur de skyddar, försöker lindra och även gå in aktivt i situationer där mamman blir utsatt.

Tonåringarna berättar om hur de stannar på sitt rum, håller för öronen och lyssnar på hög musik för att inte höra bråken och skriken. Om hur de låtsas sova när pappan vill prata med dem, slår på pappan när han tar stryptag på mamman och sitter bredvid mamman och pappan när de pratar i telefonen för att veta vad som kommer att hända. De lyssnar bakom dörrar, håller sig tysta så att ingen ska bli irriterad, tvättar och städar så att pappan inte blir arg på mamman för att inte hon skött det. De har teven på låg volym för att inte pappan ska bli arg, smyger på honom, hjälper mamman att fylla i papper och följer med mamman på möten.

Många barn pratar om separationer och återföreningar mellan våldsutövaren och mamman, eller om relationer med en ny man där bråk och skrik också förekommit. Samtliga barn säger att mamman fortsätter att vara ledsen efter uppbrott, återföreningar eller i nya relationer. I de familjer där mamman har flyttat tillbaka till den man som utsatt dem för våld säger barnen att våldet blir värre för varje gång och att våldet, hoten och skriken har satt igång snabbare. Flera av barnen säger att de har vetat om att mamman kommer gå tillbaka till våldsutövaren, men att de har varit tvungna att hålla det hemligt för omvärlden. De berättar om hur de har försökt få mamman att förstå att våldet aldrig kommer sluta.

"Vi kommer nog att åka hem igen för det brukar vi göra."

"Denna gången hade soc sagt att om mamma åker hem till pappa igen så får hon inte ha kvar oss barn. Men efter några dagar så fick mina småsyskon själva åka hem till pappa. Det blir aldrig som dom säger."

Barnen berättar genomgående att deras mammor inte har några vänner längre. De beskriver sina mammor som ensamma, att de alltid är hemma eller på möten. Flera av barnen har kommit med sina mammor till Sverige för att återförenas med sin pappa. Varken mammorna eller barnen har i dessa fall kontakter utanför familjen och vissa av dem har inte haft möjlighet att lära sig språket, kunnat vara ute i samhället eller fått gå i skola/förskola. Dessa barn säger att de måste hjälpa mamma med alla kontakter med exempelvis myndigheter. En del av barnen säger att de försöker göra sin mamma glad och trösta henne. Rådslan för att mamman och syskonen ska dö eller skadas finns med i alla samtal.

Psykisk ohälsa som konsekvens

Många barn vittnar om att de mår dåligt.

"Allt är skit. De sa att allt skulle bli bättre men jag mår bara sämre och sämre. Vill ibland inte leva mer."

Många beskriver också att de vuxna i deras närhet inte mår bra, inte orkar så mycket och inte klarar sig så bra. Att föräldrarna saknar vänner, är arbetslösa eller jobbar för mycket, att

"Flera gånger har jag trott att mamma har blivit dödad. Vi har hittat henne medvetlös på hallgolvet och då blev jag så rädd så jag inte kunde röra mig."

många ofta dricker alkohol och äter mediciner.

För många syskon är det första gången som de hör sin syster eller bror berätta sin syn på tillvaron. Flera syskon gråter när de lyssnar till varandras historier. När de berättar om bråken, skriken, slagen och hoten blir de flesta ledsna och några förtvivalade. Många gråter stora delar av samtalen. Andra är arga och några har svårt att reglera sina känslor. Några berättar att de måste vara barnvakt och att det ibland är jobbigt.

"Jag slår ofta mina syskon när jag ska passa dem. Jag orkar inte ta hand om dem."

Barnen uttrycker sällan behov av sin mamma eller pappa utan berättar snarare om hur mycket både mamman och pappan behöver dem. De har även fått höra av andra vuxna att de är duktiga, starka och att de klarar så mycket.

Flera barn säger att de inte har några vänner

"Jag har blivit mer ensam för jag vill inte prata med honom om mamma och inte prata med mamma om honom. De blir båda så ledsna och arga."

Andra säger att de inte vill ta med sig kompisar varken till skyddat boende eller till nya hem eftersom de inte vill att någon ska se hur de har det.

"Några har det som jag och vi är ute på kvällarna och ingen vill gå hem."

"Jag vet att jag inte får berätta var vi är men det är jättesvårt att allt är hemligt så jag vågar inte vara med någon kompis längre alls." ✕

Barnen vill

- ⇒ få ett visitkort eller nummer som de kan ringa till om de behöver.
- ⇒ att någon vuxen som mår bättre än mamman kan ta hand om henne.
- ⇒ få hjälp med vad de ska säga till de som frågar var de bor och hur de har det.
- ⇒ att någon vuxen har koll på mamman så att hon inte behöver gå tillbaka till pappan/styvpappan.
- ⇒ att någon vuxen förklarar hur det kan bli när allt har lugnat ner sig och att man kan börja må sämre.

Våld inom familjen
får konsekvenser för
barnets psykiska såväl
som fysiska hälsa.

Vad säger forskningen?

Konsekvenser av att leva i en familj med våld

Forskning visar att barn som under sin barndom upplever våld i hemmet skadas på såväl kort som lång sikt. Studierna är viktiga för att förstå barns utsatthet men lika viktig är kunskapen om barnets egna strategier för att navigera i en svår livssituation.

ALLT VÅLD SKADAR men vilka konsekvenser det kan få för barnet varierar från barn till barn och över tid. Skadorna kan vara både fysiska och psykiska, påverka barnets intellektuella och känslomässiga utveckling samt rubba barnets självbild och relationer. Vanliga symtom är ensamhet, rädsla och psykisk ohälsa, som kan utvecklas till posttraumatiskt stressyndrom.³⁶ Under senare år har studier också kunnat visa att våld i nära relationer också får konsekvenser för barnets fysiska hälsa och utveckling.³⁷

Utifrån ett anknytningsteoretiskt perspektiv kan barnets relation till sina omsorgspersoner riskeras att skadas allvarligt. Om barnet inte kan utveckla en trygg och organiserad anknytning till de personer som ska utgöra den trygga basen, präglas relationerna ofta av rädsla och otrygga samspelsmönster med misstro, undvikande och ambivalens. En av de viktigaste skyddsfaktorerna i ett barns liv är att ha en stark relation och anknytning till en förälder eller annan vårdande vuxen. Vidare är relationer till vänner, släkt och syskon bland de viktigaste faktorerna för att även

³⁶ Artz m.fl. 2014; Holt m.fl. 2008 och Hultman & Broberg 2016.

³⁷ Moffitt 2013.

kunna återhämta sig från trauma, utvecklas och må bra. Barnets relationer kan ses som viktiga verktyg för att en förändring ska vara möjlig. Barn som lever med våld hemma har ofta inte full tillgång till någon av föräldrarna och inte heller till andra viktiga relationer i sitt liv. Det är inte ovanligt att barn som lever i familjer med våld är isolerade på olika sätt från sin omvärld.³⁸

Barnets strategier

Barn som lever med våld kan utveckla olika copingstrategier för att bemästra sin rädsla. Det kan också handla om strategier för att kunna hantera en tillvaro som är omöjlig att förutsäga eller för att få stopp på vuxenvåldet. Vilken strategi och handling som ett barn väljer beror på sammanhang, situation och ålder. Det kan handla om att försöka hålla sig ifrån hemmet, gömma sig eller försöka förhindra våldet genom att hamra på pappans rygg för att få honom att sluta slå. Att försöka fly, undvika att synas eller märkas utvecklas till strategier för att hantera våldet.³⁹

Komplexa relationella sammanhang

I en familj där det förekommer våld ökar risken för omsorgsvikt och utebliven omvårdnad. Våldet tar så mycket utrymme att föräldrar inte kan uppfylla sina skyldigheter som föräldrar och tillgodose barnets behov av fysisk och psykisk/emotionell omsorg. Studier visar att våld i nära relationer på olika sätt kan påverka föräldraförmågan negativt. För den våldsutsatta föräldern handlar det inte sällan om att våldet underminerar och nedvärderar självförtroendet som förälder.⁴⁰ Våldsutövaren kan använda samma form av negativa handlingar mot barnet som mot den vuxna. Föräldraskapet kan då handla om kontrollbehov, höga krav på perfektionism och regler. Det är också vanligt att den våldsutövande föräldern har lågt engagemang i sitt föräldraskap. De har inte heller förmågan att förstå och sätta sig in i hur våldet påverkar barnen.⁴¹

Det finns våldssituationer som präglas av ett våld som är "...ömsesidigt, det vill säga att både modern och fadern var både förövare och offer till våld". Studier visar dock att i de fall där pappan eller sambon var ensam våldsutövare var våldet både mer omfattande och grovt.⁴²

Som nämnts tidigare är forskningen om hur barn lever sina liv på skyddade boenden begränsad. De få studier som finns om att leva i skyddat

”Att som barn uppleva våld inom familjen ökar också risken för att som vuxen utsätta andra människor för våld eller själv bli utsatt.”

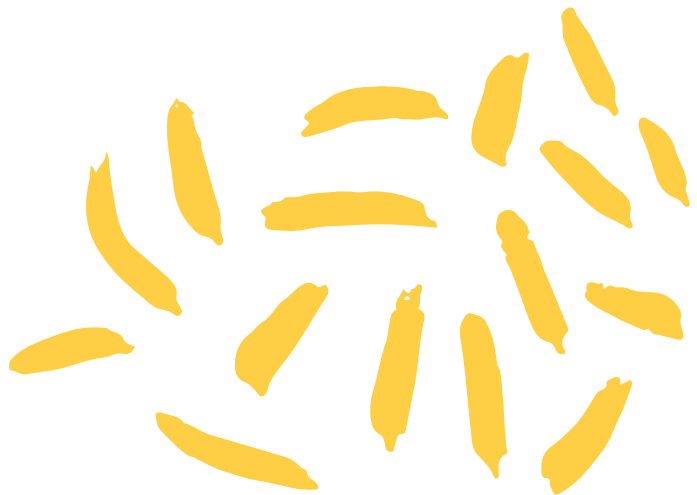
boende visar dock en entydig bild av de utmaningar som det innebär att behöva lämna sin vardag för att möta nya miljöer och människor. Varje gång ett barn måste fly med sin förälder och eventuella syskon till ett skyddat boende blir det ett uppbrott från barnets välbekanta miljö, omgivning och inte minst sociala relationer.⁴³

Forskning har under senare år alltmer börjat intressera sig för våldsutsatta barns relationella sammanhang. Studier visar hur relationer och privata nätverk kan fungera som skyddsfaktorer i barnets liv. När barn själva får berätta om vad de saknar och längtar efter när de tvingats fly till skyddat boende, blir det tydligt hur svårt det kan vara för barnen att inte få träffa mor- och farföräldrar, andra släktingar, vänner och inte minst det som många barn tar upp, sina husdjur.⁴⁴

Våld som riskerar att leda till våld

Forskning kring våld i nära relationer visar hur svårt barnet kan ha att hantera sina känslor både mot den som blir våldsutsatt och den som utövar våldet. Modern (som det oftast handlar om i studier) kan ses som den primära omsorgsgivaren som de beundrar och uppskattar. Men våldet kan också underminera relationen mellan barn och mödrar. Barnet kan antingen slå och vara elak mot mamman, eller vara väldigt omhändertagande mot både henne och syskon.⁴⁵ Även relationen till den våldsutövande fadern kan vara mångtydig med rädsla och hat men också kärlek och saknad.⁴⁶ Att som barn uppleva våld inom familjen ökar också risken för att som vuxen utsätta andra människor för våld eller själv bli utsatt.⁴⁷

En relativt ny forskningsfråga inom området är det så kallade "dating violence". Den nationella forskningen om våld i ungdomars kärleksrelationer är begränsad men internationella studier visar att barn som själva upplevt våld som små oftare än andra ungdomar utsätter den egna partnern för våld.⁴⁸ ✕

³⁸ Almqvist & Broberg 2004 och Grip & Axberg 2015.

³⁹ Överlien 2012.

⁴⁰ Renner m.fl. 2015.

⁴¹ Jonhed 2018 och där refererar forskning.

⁴² Cater & Källström 2015, sid. 334 och där refererar forskning.

⁴³ Selvik 2018a.

⁴⁴ Se exempelvis Åkerlund 2017 och där refererar forskning.

⁴⁵ Almqvist & Broberg 2004.

⁴⁶ Almqvist & Broberg 2004; Weinehall 1997; Åkerlund 2017 och Överlien 2012.

⁴⁷ Bensley m.fl. 2003 och Ernst m.fl. 2006.

⁴⁸ Jonhed 2018 och där refererar litteratur.

VÄGAR FRAMÅT

Reflektioner och slutsatser

För att säkerställa att barn som upplevt våld hemma får sina rättigheter tillgodosedda är ett förändringsarbete nödvändigt.

TJUGO BARN HAR delat med sig av sina erfarenheter av att växa upp i våld och av skyddade boenden. I intervjuerna beskrev barnen sin tid på de skyddade boendena, men också det våld som de lever med och hur det påverkar deras liv. Barnens motiv till att delta var att få vuxna att förstå hur det är för barn och att kunna hjälpa andra barn.

Det är samhällets ansvar att barnets rättigheter tillgodoses. Lagstiftning, riktlinjer, uppdrag och arbetssätt som berör barn måste vara grundade i barnets rättigheter. Så ser det inte ut idag; detta blir tydligt i barnens berättelser och det är också Bris och Sveriges Stadsmissioners erfarenhet.

Brister i samhällets ansvar

När en mamma placeras i ett skyddat boende tillsammans med sina barn, på flykt från våld, får barnet inte ett eget biståndsbeslut utan räknas endast som medföljande till sin mamma. Skyddat boende som insats är inte reglerat i socialtjänstlagen som en egen insats för barn och boendet har inga grunduppdrag opplade till barnet. De behöver inte göra vare sig genomförandeplaner eller risk- eller skyddsbedömningar för barnet. Det ställs inga krav på dokumentation kring barnen som vistas på boendet. Alla barn är inte heller välkomna på alla skyddade

**”Barnens
motiv till
att delta var
att få vuxna
att förstå
hur det är
för barn och
att kunna
hjälpa andra
barn.”**

boenden, en del boenden nekar exempelvis pojkar i tonåren.

Ofta fattas beslut som berör barnet utan att barnet ges förutsättningar att förstå och påverka. Tillvaron för barn som lever i våld är redan otrygg, skrämmande och oförutsägbart. Med en större förståelse för detta skulle bemötandet av barnen kunna bli annorlunda. I intervjuerna uttryckte nästan alla barn en önskan om mer information om vad som händer och hur allt kommer att bli. De ville få möjlighet att hinna förbereda sig och veta mer om sina egna rättigheter.

En konsekvens av den bristfälliga eller obefintliga dokumentationen är att ingen vet hur många barn som faktiskt vistas i skyddat boende. Förutom de 6 200 barn som Socialstyrelsen konstaterat kan mörkertalet vara stort. Att det saknas nationell statistik bidrar till luckor i rättssäkerheten och demokratin, dessutom får det konsekvenser för samhällsplaneringen. Avsaknaden av dokumentation gör också att det blir svårare för det enskilda barnet att senare i livet förstå vad man har varit med om som barn, när det inte går att få ta del av någon journal.

Föräldrarna fattar beslut om barnen

Under vistelsen i skyddat boende är det fortfarande barnets föräldrar som har ansvar för att barnets behov tillgodoses. Boendet kan erbjuda mamman stöd i sitt föräldraskap och också

Barnen som har delat med sig av sina erfarenheter gjorde det för att vuxna ska kunna hjälpa andra barn.

direkt stöd till barnet, men det är fortfarande föräldern/vårdnadshavaren som bestämmer, det vill säga mamman, kanske tillsammans med den våldsverkande pappan. Stöd under vistelsen är därmed inte något som barnet är garanterat, trots att barn som upplevt våld har rätt till stöd och behandling.

Barnens mammor har ofta egna symtom av de trauma de har levt i och många lider av PTSD, posttraumatiskt stressyndrom. Det är vanligt att mammorna känner skam och bär på mycket skuld för det barnen har fått uppleva. Trots att omsorgen och oron för barnen ofta är det som gör att de till slut söker hjälp, känner många rädsla för att bli ifrågasatta i sitt föräldraskap. Den rädslan kan göra att barnen inte heller känner sig fria att prata och berätta om vad de har varit med om, av hänsyn till mamman. Mammorna behöver alltså både hantera våldets påfrestningar och upprätthålla sin föräldrafunktion samtidigt. Den belastning det medför att utsättas för våld i en nära relation kan göra mammor mindre känslomässigt tillgängliga för sina barn och det kan avspeglas i deras samspelsmönster.

Pappan är vanligtvis den som utövar våldet och detta går inte att separera från hans föräldraskap, eftersom barnet har utsatts för hans våld. Ofta har dessa pappor bristande förståelse för vad det gjort med barnet. De våldsutövande papporna är mindre känslomässigt tillgängliga för sina barn

”Tillvaron för barn som lever i våld är redan otrygg, skrämmande och oförutsägbar. Med en större förståelse för det skulle bemötandet av barnen kunna bli annorlunda.”

och samspelsmönstret mellan dem präglas ofta av rädsla hos barnet.

Barnet har många gånger, under och efter tiden på det skyddade boendet, någon form av fortsatt umgänge med pappan och detta påverkar även barnets relation till mamman. Det barnet berättar i kontakt med personal och hos socialtjänst får vårdnadshavarna ta del av. Föräldrarnas upplevelse av situationen skiljer sig ofta från barnets och ges lätt företräde. Föräldrarna är de som tar beslut kring exempelvis stöd, behandling och skola. Besluten påverkas av föräldrarnas egna känslor och av deras förmåga att förstå barnets upplevelser.

Brist på lyhördhet

I intervjuerna med barnen säger flera att de har sett och upplevt mycket mer av våldet än vad föräldrarna förstår eller är medvetna om. Det är problematiskt om barnets möjlighet att få berätta om sina upplevelser och att få stöd att bearbeta dem förutsätter föräldrarnas förståelse för hur våldet påverkat barnet.

Bristen på lyhördhet hos föräldrar riskerar att leda till att barnet lämnas utan mycket av det hen behöver och har rätt till. Bristerna kan i viss utsträckning kompenseras av andra trygga vuxna. Detta efterfrågas av barnen i rapporten som önskar att personal på de skyddade boendena ska finnas där också för dem, att de ska

”Något som barnen i rapporten efterfrågar är att personal på de skyddade boendena ska finnas där också för dem.”

hjälpa och förklara, att de ska avlasta barnen från det ansvar som de tar för sina mammor och syskon.

Risker med uteblivet stöd och behandling

Barn som utsatts för våld har ett extra stort behov av omsorg, trygghet och förutsägbarhet. De barn som kommer till skyddade boenden har alla upplevt våld riktat mot sina mammor. Forskning visar att denna form av våld ibland kan vara mer skadlig för barnet än att utsättas för direkt våld. Hälften av de förskolebarn som upplevt våld mellan föräldrarna vid upprepade tillfällen, utvecklar så pass allvarliga symtom att de behöver kvalificerad hjälp. Studier pekar på att runt en fjärdedel av barnen i skyddat boende uppfyller samtliga kriterier för PTSD. Det finns ett starkt samband mellan att leva med våld i barndomen, utan hjälpinsatser, och fortsatt våld i ett barns egna vuxenrelationer. Att man som vuxen både fortsätter att utsättas och utsätter andra för våld. Forskning har visat att stöd och behandling reducerar våldets följdverkningar, hjälper de flesta barn att må bättre och öppnar upp för större möjligheter att även långsiktigt få det bra.

Socialtjänsten har det yttersta ansvaret att tillgodose barns behov av stöd och behandling. För att säkerställa barnets rätt till stöd måste det enskilda barnets behov utredas och hjälpen ges som ett eget insatsbeslut med krav på utförande och uppföljning. Rätten till skydd gäller och måste kunna erbjudas oavsett vårdnadshavares inställning.

Utebliven eller icke-anpassad hjälp får negativa konsekvenser för barnets hälsa och utveckling. Psykisk ohälsa som exempelvis nedstämdhet, ångest och traumasymtom samt fysisk ohälsa med exempelvis smärtproblematik, kan förvärras och fortsätta att påverka ett barn även i vuxen ålder. Det finns stora risker att barn som lever

med våld utvecklar allvarliga traumasymtom som till exempel PTSD, som innebär ett stort lidande för barnet både i nuet och över tid. Obehandlad PTSD går inte över och medför en ökad suicidrisk och en förkortad livslängd på grund av samband med kroppsliga sjukdomar.

Det är anmärkningsvärt att de flesta skyddade boenden inte har särskilt stöd riktat till barnen, vilket beror på att barnen saknar insatsbeslut från socialtjänsten. Stöd- och behandlingsinsatser från exempelvis Bup är också många gånger otillgängliga. De stödsatser som dock finns på en del skyddade boenden, exempelvis Trappansamtal, är sällan tillräckliga för barn med allvarliga traumasymtom.

Trots de brister som gör att barn ofta går miste om kvalificerad behandling finns det mycket som vuxna kring barnet kan göra för att vara ett stöd. Under vistelsen i skyddat boende kan personalen stå för en del av det stöd barnet behöver genom att prata med och lyssna på barnet. De kan praktiskt underlätta så att barnet får tillgång till stöd och behandling utanför boendet eller hos skolans kurator. Detta är sådant som barnen i rapporten säger att de önskar mer av.

Vikten av en fungerande skolgång och boendemiljö

I förskolan och skolan ges barnet möjlighet att utvecklas, nå kunskapsmål, lära sig färdigheter, knyta relationer och utvecklas som människa. Förutom att vara kompensatorisk har förskola och skola en viktig skyddande roll i att kunna uppmärksamma och anmäla sin oro när barn far illa.

Vissa skyddade boenden erbjuder egen förskola, och skolliknande verksamhet med stöd av pedagoger (för att driva skola krävs tillstånd av Skolinspektionen), men de flesta gör det inte. En del boenden saknar rutiner för att tillförsäkra barnets skolgång och många skolor har i sin tur bristande kunskap kring barn med skyddade uppgifter. Yngre barn går sällan i förskola under vistelsen i boendet.

Frågan om skolgång är komplicerad då placeringens längd ofta medför att socialtjänst inte insisterar eller medverkar till att möjliggöra skolgång. Rätten till utbildning omfattar alla barn, också de som vistas i skyddat boende. Om det inte omgående kan ordnas fysiskt måste det ske på ett annat sätt.

Det faktum att vårdnadshavarna är de som måste godkänna beslut gällande barnets skolgång försvårar situationen då skolgång kan innebära att skyddet röjs, att barnet och mammans tillfälliga adress avslöjas.

Barnen har i och med flytten till boendet förlorat mycket av det som är viktigt för dem i livet och som också är starka skyddsfaktorer, exempelvis en vardag med kända ramar och rutiner, relationer till jämnåriga, lek, åldersanpassade fritidsaktiviteter och undervisning. Uppbrotten

Skolan spelar en viktig roll för barn i utsatta situationer.

och förlusterna blir ytterligare en påfrestning för det redan pressade barnet.

Många barn i skyddat boende tillbringar mycket tid ensamma eller tillsammans med sina syskon och saknar sina andra relationer. Barns liv fortsätter att pågå också under tiden i skyddat boende och boendet kan göra mycket för att kompensera de sociala aktiviteter barnen förlorar när de tas ur sina sammanhang i skolan och med kompisar, genom att erbjuda särskilt anpassade aktiviteter och stödjande relationer för barn och unga i alla olika åldrar.

I intervjuerna ger barnen flera förslag på anpassningar av både den fysiska miljön och av aktiviteter som skulle göra tillvaron lite roligare och mer normal, exempelvis plats för lek, gärna utomhus, eller utrymmen för att bara hänga för de lite äldre barnen. Många barn i rapporten önskar en vanlig vardag med aktiviteter. Att få vara i centrum, till exempel genom att bli firad och ha kalas.

Att bo på skyddat boende innebär att barnet tvingas följa en rad restriktioner, som kan upplevas som fängelseliknande, men som är nödvändiga för att skydda dem och deras mamma från förövaren. Vuxna på boendet som lyssnar och förklarar kan bidra till att göra regler begripliga och bekräfta barnets känsla.

Flera barn sa att de ville ha boendepersonalens hjälp med att hitta bra strategier för att förklara för kompisar och andra hur ens livssituation ser ut, var man bor just nu och vad man varit med om. Eller att slippa berätta.

En tyst vuxenvärld

De barn som intervjuats i den här rapporten har alla vistats i flera skyddade boenden och haft kontakt med minst en handläggare inom socialtjänsten. De har alltså mött flera professionella med ansvar för att ge dem och deras mammor stöd och hjälp. I kontakten med myndigheter har alla barn rätt till information och till delaktighet i processer och beslut.

Trots det upplever barnen i rapporten att vuxna inte efterfrågar deras egna upplevelser, att få vuxna har talat med dem om våldet och om hur planerna för dem ser ut. De har sällan fått frågor om hur de mår. Barnen vet att flera känner till vad de varit med om, men ändå lämnas de i stor osäkerhet om vad vuxna hört och förstått, och vad som kommer att hända. Att som barn inte få sin utsatthet bekräftad, trots att vuxna ser den, skadar barnets tilltro både till sig själv och till andra.

Det finns ett stort engagemang hos många professionella, inte minst personal på skyddade boenden, för barnen. Kanske har de som mött barnen ställt frågor, försökt att prata om det som är viktigt för barnet, men något har gjort att barnen inte uppfattat det så. Glappet mellan vuxnas och barns upplevelse måste synliggöras och åtgärdas med ökad kunskap hos professionella om förutsättningar för barn att komma till tals.

”Det faktum att vårdnadshavarna är de som måste godkänna beslut gällande barnets skolgång försvårar situationen då skolgång kan innebära att skyddet röjs, att barnet och mammas tillfälliga adress avslöjas.”

Ett pågående våld

Många barn fortsätter att leva i våld med den ena eller båda föräldrarna även när insatser är avslutade från samhällets sida. Forskning visar att våld som fortsätter efter att föräldrarna har separerat ofta är grövre än det våld som föregick separationen. Detta faktum gör att det är av stor vikt att barnets situation synliggörs, risker och behov utreds och att barnet garanteras skydd och stöd i den situation barnet befinner sig i. Den största andelen barn fortsätter att ha umgänge med båda föräldrar, fortsätter att utsättas för vuxnas konflikter och fortsätter att bli utsatta för olika former av våld i flera sammanhang.

För att hantera livet kan barn i utsatta situationer vara hjälpta av kunskap om symtom på påfrestande upplevelser, att förstå sitt mående kopplat till det som de har varit med om. Det är ett exempel på sådant som personal i skyddade boenden skulle kunna ge redan nu.

Barnen i rapporten utsätts många gånger för ytterligare påfrestningar med skolbyten, flyttar och avbrutna kontakter med nära, också efter det att insatser i familjen är avslutade. Att vistas i skyddat boende har för de flesta utgjort ett skydd mot våldet. När barnet flyttar därifrån försvinner en del av barnets trygghet och hen ska skapa en ny tillvaro, i en ny stad, i ny skola och ibland även med skyddad identitet. Flera barn beskriver att de mår allt sämre efter vistelsen på boendet och att behovet av hjälp då fortsätter att vara stort.

För att barnet efter vistelsen ska kunna känna lugn och förutsägbarhet i en ny vardag är tryggheten kopplad till det nya boendet avgörande. Att få en adress och veta att man kommer att få bo kvar. Tyvärr hamnar många familjer stället i en härva av tillfälliga bostadslösningar.

Skadorna som våldet fortfarande vållar finns kvar hos den som inte har fått eller får hjälp. Rädslan finns kvar, den sätter sig i kroppen, i tankarna, i drömmarna och påverkar barnens upplevelser av sin omvärld och av sig själva. Rädslan för vad andra kan göra mot en innebär ofta att barnen tolkar andra människors avsikt med misstro och undvikanden.

Att vara rädd för den som ska skydda en påverkar hela barnets världsbild. Världen kan upplevas som hotfull, människor som oförutsägbara och ansvaret på en själv ökar.

Barn som tvingas hantera, anpassa och göra avkall på sina egna känslor, behov och ageranden, betalar ett högt pris. Det leder till en påtvingad tystnad som lämnar dem i en känsla av att vara ständigt kontrollerade utan frihet.

Att få berätta för någon som lyssnar

Gemensamt för alla barn i rapporten var viljan att berätta sin historia för en vuxen som klarar av att lyssna. Barnen vill att vuxna ska tro på dem och förstå hur de har det. Många av de barn som intervjuades sa att detta var första gången som de fått möjlighet att formulera sina tankar kring

sig själva och sina egna erfarenheter av våldet. För några var det första gången som de satte ord på upplevelser och minnen. Ingen hade hjälpt dem berätta förut.

I samtalen visade det sig att flera av barnen saknade kännedom om sin historia och om sin bakgrund. En vanlig konsekvens för familjer i långvarig kris är avsaknaden av samtal om sådant som hjälper barnet att få ett sammanhang. Vardagliga samtal om hur barnet har det just nu, vad barnet varit med om, hur livet har sett ut tidigare. Att sakna sitt sammanhang och att sakna erfarenheter att sätta ord på den man är, kan leda till dålig självkänsla och ge en känsla av att inte kunna påverka sitt liv. Risken är att barnet upplever tillvaron som fragmenterad och osammanhängande. En annan risk är att barnet tappar tilltron till vuxna och till samhället i stort.

En förälders våld är sällan något man pratar om i familjen. De vuxna förnekar många gånger barnets upplevelser, det barnet har sett, hört och känt och tystnaden blir norm. När barnet ska göra sig en bild av sin verklighet har barnet bara tillgång till osammanhängande delar och vuxnas förklaringar som inte stämmer överens med barnets upplevelse. Detta mönster måste brytas så att barnet kan, med hjälp och stöd, få prova sig fram att sätta ord på det utsagda och få sin verklighet och sina upplevelser bekräftade. Barn lägger mycket skuld på sig själva för hur de mår. Här behöver vuxna förklara, ge kunskap och prata om hur våld påverkar både den fysiska och psykiska hälsan.

Vuxnas bemötande

Det är vuxnas uppgift att ta initiativ till att samtala med barn. Vi kan inte förvänta oss att ett barn som befinner sig i en utsatt situation ska vända sig till en vuxen för att få berätta, tvärt om kan barnet ha ett sätt som gör att den vuxna känner sig avvisad eller osäker på om barnet verkligen vill prata. Vuxna som möter barnen behöver ha kunskap och förståelse för de konsekvenser som våldet får på barnets beteende. Det krävs för att kunna förstå, våga stå kvar och fortsätta att erbjuda sitt stöd.

Hur barn mår och har det kan märkas på olika sätt. Rädsla, ilska och brist på kontroll är vanliga känslor hos barn som lever i våld. Dessa kan ta sig uttryck som tystnad, ledsenhet eller olika former av aggressiva beteenden. Barn som utsatts för upprepade kränkningar från vuxna och behövt försvara sig själva får svårt att känna tillit. Det är viktigt att förstå barnets beteende kopplat till de påfrestningar hen utsatts för och att respektera strategier som fyllt en nödvändig funktion. Respekt, lyhördhet och verkligt intresse lägger en bra grund för ett samtal. En tydlig sammanhangsmarkering gör situationen mer begriplig och trygg. En förståelse för att motstånd kan vara ett sätt för barnet att försöka behålla en liten bit av kontroll och att

”I samtalen visade det sig att flera av barnen saknade kännedom om sin historia och om sin bakgrund.”

”Rädslan finns kvar, den sätter sig i kroppen, i tankarna, i drömmarna och påverkar barnens upplevelser av sin omvärld och av sig själva.”

inte utsätta barnet för onödiga krav, till exempel på ögonkontakt, är att göra situationen mindre skrämmande. Egen tid med barnet, på barnets villkor, är ett bra sätt att bygga en förtroendefull relation som möjliggör viktiga samtal och kan hjälpa barnet att må bättre.

Synen på barnet som rättighetsbärare måste stärkas

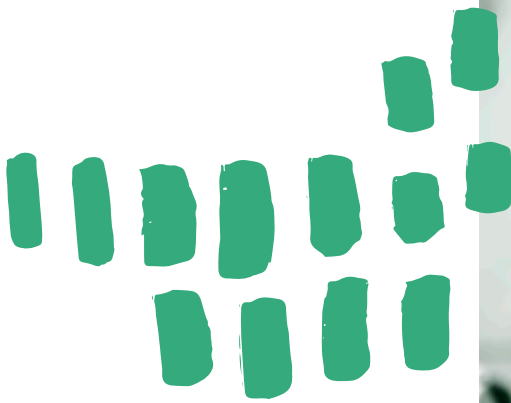
Flera av barnen som kom till intervjuerna var arga och besvikna. De upplevde att deras vilja inte spelar någon roll, att mycket är orättvist och att inget kommer bli bättre. Barnen i rapporten var en grupp väldigt ledsna barn, men samtidigt gav ingen av dem ett uppgivet intryck under intervjuerna. De önskade och krävde att vuxna ska ta sitt ansvar, prata med dem och ta dem på allvar och låta dem vara med i beslut som rör dem själva. De undrade varför inte de fick bestämma över sina liv, delta i rättsprocesser och tillfrågas om var och vem de vill bo med. Inte något av barnen accepterade eller försökte förminska våldet.

Barnen uttrycker alla en brist på egenmakt, inflytande och delaktighet i de beslut som rör deras verklighet. De upplever att många kontakter, beslut och insatser grundar sig i de vuxnas perspektiv och att de inte överensstämmer med deras egna önskningar och vilja. De har rätt att slippa våld och övergrepp men ändå måste de fortsätta att leva i det. De har rätt att bli lyssnade på och att få vara delaktiga i alla beslut som rör dem, men ändå stängs de ute.

2016 tillsatte regeringen en utredning med uppdrag att stärka barnrättsperspektivet i skyddade boenden. Utredningen kom till liknande slutsatser som denna rapport, och förespråkar bland annat att barn ska ses som egna rättssubjekt med egna biståndsbeslut. Den föreslår också att insatsen skyddat boende ska regleras i lag för att stärka rättssäkerheten och uppföljningen kring varje barn. Regeringen bereder i skrivande stund ett antal förslag i syfte att stärka barnrättsperspektivet i skyddat boende.

En beslutad insats om skyddat boende får aldrig ses som en ”tillräcklig” åtgärd. Insatsen måste alltid föregås och efterföljas av ett starkt skydd, stöd och adekvat behandling för barnet. Allt utifrån barnets individuella behov och rättigheter.

Barnets roll som rättighetsbärare måste stärkas och detta måste genomsyra all lagstiftning och alla processer som rör barnet. Skärpt straffrättsligt skydd kan inte ensamt skydda barnet mot våld, det krävs även förändringar och satsningar vad gäller det förebyggande arbetet, de sociala insatserna och det behövs en mer systematisk och formaliserad form av samverkan mellan berörda myndigheter och aktörer. Detta för med sig ett stort ansvar för de rättsvårdande myndigheterna. Barnets rätt att komma till tals behöver förstärkas med ett barnanpassat förfarande, detta för att möjliggöra för barnet att delta i rättsprocessen utifrån sina egna förutsättningar. ✖

Slutsatser

VARJE BARN HAR RÄTT att skyddas från våld. Barn som utsatts för våld har rätt till stöd och behandling anpassad efter barnets individuella behov och förutsättningar. För att uppnå detta ser Bris och Sveriges Stadsmissioner att det är nödvändigt att stärka rättssäkerheten för barn som utsatts för våld i hemmet.

Barnkonventionen gäller som svensk lag. För att den ska få fullt genomslag krävs också aktiv handling, där exempelvis efterlevnad av varje barns rätt till information och delaktighet i alla processer och beslut som rör barnet stärks. Det kräver också att politiker och andra beslutsfattare prioriterar och tillför resurser för att barnrätts-säkra de processer och miljöer där barn idag redan befinner sig.

Bris och Stadsmissionen ser att:

⇒ **Barnets rättsliga ställning behöver stärkas**

Barnet måste få en starkare juridisk ställning som egen rättighetsbärare och rättsprocesser kring barn måste barnrättsäkras. Barnets åsikter, upplevelser och förutsättningar måste respekteras och tillmätas betydelse i såväl beslut som i utformning av stöd och andra insatser.

⇒ **Barnet har rätt till egna beslut och insatser baserade på sina individuella behov**

Barn som har upplevt våld måste få egna biståndsbeslut, insatser samt skydd och stöd anpassat efter barnets individuella behov, oavhängt vilken insats som beviljats föräldern. Socialtjänsten behöver kunna bevilja barn placering på skyddat boende som egen insats i de fall det är till barnets bästa (i "Ett fönster av möjligheter", SOU 2017:112 finns förslag på att omforma lagen). Det skulle medföra krav på att barnets

situation följs upp på ett rättssäkert sätt och på att insatsen håller god kvalitet för det individuella barnet. Dessutom skulle det öka likvärdigheten i stödet till barn i hela landet.

⇒ **Barnets rätt till stöd och skydd måste garanteras**

Ett säkerställande av barnets rätt till skydd, stöd och, vid behov, behandling förutsätter kunskap om barnets rättigheter, trauma och barns behov av stöd. Stödet ska vara utformat i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet och ges med kontinuitet. För att garantera att barnet får det stöd och skydd som barnet har rätt till behöver insatser som skyddat boende definieras och professionaliseras utifrån krav på rättssäkerhet, kvalitet och individuell anpassning av skydd och stöd för varje barn.

⇒ **Barnets rätt till skola och hälsovård måste tillgodoses**

Rätten till skolgång och hälso- och sjukvård måste säkerställas genom ett tydliggörande av myndigheters enskilda ansvar och genom en förbättrad samverkan mellan olika myndigheter och aktörer.

⇒ **Kunskapen om barnets rättigheter måste höjas**

Kunskapen om barnets rättigheter och hur de tillgodoses i praktiken måste stärkas hos alla aktörer som möter barn som upplevt våld. Det innebär att verksamheter med uppdrag kring barn behöver kunskap om barns förutsättningar att berätta om svåra upplevelser och varje verksamhet måste vara organiserad för att möjliggöra stöd och vid behov behandling för varje barn. ✖

Det pågående politiska och juridiska arbetet

Hur ser det aktuella arbetet ut när det gäller barn som lever med våld hemma? Vilka förslag har lämnats genom statliga utredningar och vad har hänt med förslagen? Vilka regeringsuppdrag pågår för närvarande?

Barnkonventionsutredningen

Regeringen har gett i uppdrag åt en särskild utredare att kartlägga och belysa hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med barnkonventionen. Uppdraget ska redovisas senast den 15 november 2020.

”Ett fönster av möjligheter – stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende” (SOU 2017:112)

Regeringen tillsatte 2016 en utredning om ett stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende. Uppdraget bestod i att föreslå åtgärder för att stärka barnrättsperspektivet för barn som vistas i skyddat boende tillsammans med en vårdnadshavare. I skrivande stund bereds utredningens förslag på Regeringskansliet. Socialdepartementets promemoria ”Stärkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende – förslag till bestämmelser rörande bl.a. omedelbar placering, sekretess och skolgång” (Ds 2020:16) kompletterar utredningens betänkande.

Agenda 2030

På ett toppmöte i FN i New York i september 2015 antog världens stats- och regeringschefer överenskommelsen Förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling.

Agendan gäller fram till 2030 och innehåller en handlingsplan med 17 mål och 169 delmål som ska leda världen mot en hållbar framtid. Agendans mål är universella och gäller alla länder, även Sverige. Flera utav målen och delmålen rör barns rättigheter såväl indirekt som direkt.

Kartläggning av hur våld beaktas i vårdnadsdomar

Jämställdhetsmyndigheten har av regeringen fått i uppdrag att kartlägga hur uppgifter om våld eller andra övergrepp beaktas i mål om vårdnad, boende eller umgänge. Det behövs idag mer kunskap om hur våld och övergrepp beaktas i dessa domar och därför har Jämställdhetsmyndigheten fått detta uppdrag vilket ska redovisas 31 december 2021.

Lex Lilla hjärtat – utredningsuppdrag för att stärka principen om barnets bästa

En särskild utredare har fått i uppdrag av socialdepartementet att se över hur principen om barnets bästa kan stärkas i samband med bedömning av om tvångsvård enligt LVU ska upphöra. Utredaren ska lämna sina lagförslag senast den 26 februari 2021. Parallellt pågår ett arbete i riksdagen, där socialutskottet röstat om remisser för att stärka familjehemsplacerade barns rättigheter.

Framtidens socialtjänst

Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att se över Socialtjänstlagen och delar av socialtjänstens uppdrag. Den ska föreslå åtgärder som kan bidra till en förutsägbar, likvärdig, jämlik, jämställd och rättssäker socialtjänst och ta särskild hänsyn till barnets rättigheter och barnkonventionen som lag. Utredningen ser förebyggande åtgärder som centrala. Utredningen redovisas senast 3 augusti 2020.

Uppdrag om öppna insatser utan samtycke

Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att redogöra för kunskapsläget om öppna insatser utan samtycke till unga respektive vårdnadshavare. Vidare ska de även föreslå hur möjligheterna att ge öppna insatser utan samtycke till barn och unga kan öka. Myndigheten ska redovisa uppdraget senast den 2 december 2020.

Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående

I maj 2019 överlämnades betänkandet till regeringen. Utredningen föreslår att det införs en ny straffbestämmelse om barnfridsbrott i brottsbalken. Den nya bestämmelsen innebär ett särskilt straffansvar för den som begår en brottslig gärning mot en närstående person och gärningen bevittnas av ett barn, om gärningen är ägnad att skada tryggheten eller tilliten hos barnet i förhållande till någon av dessa personer. Förslagen bereds i skrivande stund på Regeringskansliet.

Ökad kompetens om barn som vistas i skyddat boende

Brottsoffermyndigheten har av regeringen fått i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd för att öka kompetensen om behoven hos barn som upplevt våld och vistas i skyddat boende hos berörda aktörer, som socialtjänstens familjerätter, ombud och domstolar. Uppdraget ska redovisas senast den 29 januari 2022.

Barnens samlade önskemål

Vid flytten

Barnen vill

- ⇒ att de vuxna hjälper mamma och dem själva i rättsprocessen.
- ⇒ få veta vad som händer med pappa/styvpappa.
- ⇒ få berätta om vad de har varit med om.
- ⇒ få ta mindre ansvar för allting.
- ⇒ veta mer om sina rättigheter.
- ⇒ att någon snäll vuxen berättar för dem vad som kommer att hända och hur det funkar på boendet.
- ⇒ få veta vad som händer med deras skola, kompisar och husdjur när man flyttar.
- ⇒ få ta med sina saker och sitt husdjur till boendet.

I skyddat boende

Barnen vill att personalen

- ⇒ ska finnas på plats dygnet runt.
- ⇒ hjälper till att ordna med allt som har med skolan att göra: kontakten med lärare, böcker, läxor och skolskjuts.
- ⇒ inte pratar illa om de andra mammorna eller barnen.
- ⇒ är nyfikna och vill leka och skoja.
- ⇒ skyddar dem om någon annan vuxen är dum mot barnen.
- ⇒ tror på barnen.

- ⇒ gör god mat och bakar tillsammans med barnen.
- ⇒ sätter upp foton med namn på alla som jobbar på boendet.

Efter flytten från boendet vill barnen att någon vuxen

- ⇒ pratar med dem hur det kan bli när de flyttar från boendet.
- ⇒ hjälper dem på det nya stället.
- ⇒ ger dem sitt telefonnummer.
- ⇒ frågar om de vill vara hos mamma eller och pappa.
- ⇒ säger att de kan få komma och hälsa på igen.
- ⇒ hjälper mamma.
- ⇒ hjälper dem med allt efteråt och inte bara lite i början.
- ⇒ hjälper dem med hur man ska prata om det som hänt i skolan.

Barnen vill

- ⇒ ha möjligheter till uteaktiviteter, till exempel studsmatta, sandlåda, båt om det finns vatten, bassäng, uteleksaker som kubb, krocket och rockringar.
- ⇒ att boendet ska ha stort insynsskydd och ingen brevlåda för att skydda integritet och anonymitet.
- ⇒ ha ett särskilt barnrum och ett tonårtrum.

- ⇒ ha tillgång till pennor, kriter, målarstaffli, lera, utklädningskläder och mycket plats så att man kan hoppa och springa.
- ⇒ att wifi/internet ska funka och vara säkert.
- ⇒ att det finns vuxna som ordnar aktiviteter och ibland håller i exempelvis lekar.
- ⇒ få ta emot besök av kompisar.
- ⇒ ha fest ihop och äta gott tillsammans.
- ⇒ ha filmkvällar med personal och de andra barnen.
- ⇒ att barnen får bestämma mer.

I vardagen – att leva med våldet

Barnen vill

- ⇒ få ett visitkort eller nummer som de kan ringa till om de behöver.
- ⇒ att någon vuxen som mår bättre än mamman kan ta hand om henne.
- ⇒ få hjälp med vad de ska säga till de som frågar var de bor och hur de har det.
- ⇒ att någon vuxen har koll på mamman så att hon inte behöver gå tillbaka till pappan/styvpappan.
- ⇒ att någon vuxen förklarar hur det kan bli när allt har lugnat ner sig och att man kan börja må sämre.

KÄLLOR

OFFENTLIGT TRYCK

SFS 2018:1197. Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

SFS 1949:381. Föräldrabalken (FB)

SFS 1962:700. Brottsbalken. Stockholm: Justitiedepartementet

SFS 1984:387. Polislag

SFS 1988:609. Lag om målsägarbiträde

SFS 1988:688. Lagen om kontaktförbud

SFS 1990:52. Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

SFS 1999:997. Lag om särskild företrädare för barn.

SFS 2001:453. Socialtjänstlagen (SoL).

SFS 2009:400. Offentlighets- och sekretesslagen (OSL).

SFS 2010:800. Skollag.

SFS 2014:322. Brottskadelag.

SFS 2017: 30. Hälso- och sjukvårdslag (HSL).

Skolverket (2011). *Unga med skyddade personuppgifter, Stödmaterial* 11.1218

Skolverket (2014). *Elevhälsans uppdrag – Främja. Förebygga och stödja elevens utveckling mot målen.* Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2017). *Arbetet med att främja närvaro och att uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro i skolan.* Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2018). *Hedersrelaterat våld och förtryck.* Stockholm: Skolverket.

Socialstyrelsen (2013). *Samverka för barns bästa – en vägledning om barns behov av insatser från flera aktörer.* Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2014). *Föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014.4)*

Socialstyrelsen (2016). *Utreda barn och unga. Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen.* 2015-1-9.

Socialstyrelsen (2019). *Ett liv utan våld och förtryck. Slutredovisning av uppdraget att genomföra en nationell kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck.* 2019-3-17.

Socialstyrelsen (2020). *Kartläggning av skyddade boenden i Sverige.*

Socialstyrelsen och Skolverket (2016). *Vägledning för elevhälsan.*

SOU 2001:72. *Barnmisshandel. Att förebygga och åtgärda.*

SOU 2014:49. *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga.*

SOU 2015:55. *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck.*

SOU 2015:69. *Ökad trygghet för hotade och förföljda personer*

SOU 2016:19. *Barnkonventionen blir svensk lag.*

SOU 2017:112. *Ett fönster av möjligheter – starkt barnrättsperspektiv för barn i skyddat boende.*

ÖVRIGA REFERENSER

Almqvist, K. & Broberg, A. (2004). *Barn som bevittnat våld mot mamma – en studie om kvinnor & barn som vistas på kvinnojourer i Göteborg.* Göteborgs: Göteborgs stad.

Artz, S., Jackson, M., Rossiter, K., Nijdam-Jones, A; Géczy, I. & Porteous, S. (2014). A comprehensive review of the literature on the impact of exposure to intimate partner violence for children and youth. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 5 (4): 493–587

Backlund, Å., Wiklund, S. & Östberg, F. (2012). *När man misstänker att barn far illa. En studie av hur professionella inom BVC, förskola och skola förhåller sig till anmälningsplikten.* Stockholm: Rädda barnen.

Backlund, Å., Högdin, S. & Spånberger, Y. (red.) (2017). *Skolsocialt arbete. Skolan som plats för och del i det sociala arbetet.* Malmö: Gleerups.

Bensley, L., Van Eenwyk, J. & Wynkoop Simmons, K. (2003). Childhood family violence history and women's risk for intimate partner violence and poor health. *American Journal of Preventive Medicine*, 25 (1): 38–44.

Bris, Barnens rätt i samhället (2016). *Räknas det här som våld?*

Cater, Å. & Forsell, A.M. (2014). Descriptions of father's care by children exposed to intimate partner violence (IPV) – relative neglect and children's needs. *Child and Family Social Work*, 19 (82): 185–193.

Chan, Y-C & Yeung, J. W-K (2009). Children living with violence within the family and its sequel: A meta-analysis from 1995–2006. *Aggression and Violent Behavior*, 14(5): 313–322.

Chanmugam, A., Kemter, A.J., Hall Goodwin, K. (2015). Educational services for children in Domestic violence shelters. Perspectives of shelter Personnel. *Child Adolescence Social Work*, 32(5): 405–415.

Eriksson, M. & Näsman, E. (2011). *När barn som upplevt våld möter socialtjänsten – om barns perspektiv, delaktighet och giltiggörande.* Stockholm: Gothia förlag.

Eriksson, M., Bruno, L. & Näsman, E. (2013). *Domestic violence, family law and school: Children's rights to participation, protection and provision.* London: Palgrave McMillan.

Eriksson, M., Källström Cater, Å., Dahlkild-Öhman, G. & Näsman E. (red.) (2015). *Barns röster om våld. Att lyssna, tolka och förstå.* Malmö: Gleerups.

Eriksson, M. (2019). *Att möjliggöra barns delaktighet. I: Å. Lundström Barns rätt som anhöriga: En antologi om att göra barn delaktiga.* Stockholm: Allmänna Barnhuset.

Ernst, A.A., Weiss, S. J. & Enright-Smith, S. (2006). Child witnesses and victims in homes with adult intimate partner violence. *Academic Emergency Medicine*, 13 (6): 696–699.

Folkhälsomyndigheten (2016). *Barn i familjer med missbruk, psykisk ohälsa eller våld. Resultat och erfarenheter från ett utvecklingsarbete.* Stockholm: Folkhälsomyndigheten.

Grip, K. & Axberg, U. (2015) *Barn som tvingas växa upp med våld mellan sina omsorgspersoner. I: U. Järkestig Berggren, L. Magnusson & E. Hanson (red.) Att se barn som anhöriga – Om relationer, interventioner och omsorgsansvar.* NKA 2015:6. Kalmar Växjö:

Holt, S., Buckley, H. & Whelan, S. (2008). The impact of exposure to domestic violence on children and young people: A review of the literature. *Child Abuse & Neglect*, 32 (8): 797–810.

Hultman, O. & Broberg, A. (2016). Family violence and family violence and other potentially traumatic interpersonal events among 9- to 17-year-old children attending an outpatient psychiatric clinic. *Journal of Interpersonal Violence* 31 (18): 2958–2986.

Hydén, M. (2008) *Kvinnomisshandel inom äktenskapet. Mellan det omöjliga och möjliga.* Linköping: LiU tryck.

Hydén, M. & Johansson, M. (2014). *Skolans möjligheter att stödja barn med svåra uppväxtvillkor på landsbygd.* Stockholm: Allmänna barnhuset.

James, A. & Prout, A. (1990). *Constructing and reconstructing childhood. Contemporary issues in the sociological study of childhood.* London: Falmer Press.

Jernbro, C. (2015). *Barnmisshandel ur barn och ungas perspektiv. Omfattning, hälsa, avslöjande och stöd.* Diss. Karlstad: Karlstad universitet.

Jernbro, C. & Landberg, Å. (2020) *Multiutsatta barn. Om barn som utsatts för flera typer av barnmisshandel.* Stockholm: Allmänna barnhuset.

Johansen, A-K, Svendsen, B. & Sundet, R. (2017). Children who experience domestic violence – dilemmas in social work practice. *European Journal of Social Work*, 20(5):741–753.

Jonhed, A.L. (2018). *Att bevittna våld i föräldrarelationen – konsekvenser för barn. I: E. Sinalso & L. Moser Hällen (red.) (2018). Våld i nära relationer. Socialt arbete i forskning, teori och praktik.* Stockholm: Liber.

Kiesel, L., Piescher, K. & Edleson, J. (2016). The relationship between child maltreatment, intimate partner violence exposure, and academic performance. *Journal of Public Child Welfare* 10(4): 434–456.

Krase, K. (2015). Child maltreatment reporting by educational personnel. Implications for racial disproportionality in the Child Welfare System. *Children & Schools*, 37(2): 89–99.

Leira, HK. (2002). *From tabooed trauma to affirmation and recognition. I: Eriksson, Nenola, A. & Nilsen MM (eds.). Tema Nord* 545: 285–305.

Markström, A-M & Münger, A-C. (2020). *Lyssna, reagera och agera. Förskolans, skolans och fritidshemmets möte med barn och elever som upplever våld i nära relationer.* Lund. Studentlitteratur.

Moffitt, T. (2013). Childhood exposure to violence and lifelong health: clinical intervention science and stress-biology research join forces. *Development and Psychopathology*, 25 (4): 1619–1634.

Mullender, A., Hague, G., Iman, U., Kelly, L., Malos, E & Regan, L. (2002). *Children's Perspective on Domestic Violence.* London: Sage.

Münger, A-C. & Markström, A-M. (2017). Recognition and identification of children in preschool and school who are exposed to domestic violence. *Education Inquiry*, 9 (3): 299–315.

Renner, L., Cavanaugh, C. E. & Easton, S. D. (2015). Pathways linking victimization. Depression, personal mastery, and perception of parenting competence among low-income women. *Journal of Family studies*, 24 (9): 2817–2826.

Röbäck de Souza (2015). *Barns vilja i verkställighet av umgängestvister. I M. Eriksson, Å. Källström Cater, G. Dahlkild-Öhman & E. Näsman (red.). Barns röster om våld. Att lyssna, tolka och förstå.* Malmö: Gleerups.

Rösare, P. (2015). *Det gäller barnen. Barn och unga på skyddade boende.* Stockholm: Unizon och Premiss förlag.

Schulz, J-H & Langballe, Å. (2016). *Laerlingssamtalen – laeren som resurs för traumatiserte elever. I C. Övertien, M-I. Hauge og J-H. Schulz (red.). Barn, vold og traumer. Møtet med unge i utsatte livssituasjoner.* Oslo: Universitetsforlaget.

Selvik, S. (2018a). *A Childhood at Refuges. Children with Multiple Relocations at Refuges for Abused Women.* Diss. Bergen: University of Bergen.

Selvik, S. (2018b). School strategies of children with multiple relocations at refuges for abused women. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 64 (87):1-15.

Selvik, S., & Övertien, C. (2014). Children with multiple stays at Nordic refuges for abused women. Conclusions, challenges and causes for concern. *Social Work Research*, 5 (2): 98–112.

Selvik, S., Raaheim, A. & Övertien, C. (2017). Children with multiple stays at refuges for abused women and their experiences of teacher recognition. *European Journal of Psychology Education* 32, 463–481.

Starke, S. (2011). *Att ha ett barnperspektiv på en kvinnojour. En kvalitativ studie av en kvinnojours arbete med ett barnperspektiv samt faktorer som kan ha påverkat implementeringen av det.* Malmö: Malmö Högskola.

Sterne, A., Poole, L., Chadwick, D., Lawler, C & Dodd, L.W. (2010). *Domestic violence and Children. A handbook for schools and early years settings.* London: Routledge

Weinehall, K. (1997). *Att växa upp i våldets närhet.* Diss. Umeå: Umeå universitet.

Åkerlund, N. (2017). *Barns relationer i våldets närhet. Respons, positioner och möjligheten till barns röst.* Diss. Linköping: Linköpings universitet.

Övertien, C. (2010). Children exposed to domestic violence. What have we concluded and challenges ahead? *Journal of Social Work*, 10 (1): 80–97.

Övertien, C., Jacobsen, M. & Evang, A. (2009). *Barns erfaringer fra livet på ett krisecenter. Ett landsomfattande studie om flukten, oppholdet of forestillingar om fremtiden.* Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS).

Övertien, C. (2012). *Våld i hemmet – barns strategier.* Malmö: Gleerups.

Övertien, C. (2015). *Ungdom, vold og overgrep – skolen som forebyggende og hjelper.* Oslo: Universitetsforlaget.

Övertien, C. (2017). *Att möta våldutsatta barn i skolan. I Å. Backlund, S. Högdin & Y. Spånberger (red.) Skolsocialt arbete. Skolan som plats för och del i det sociala arbetet.* Malmö: Gleerups.

Flera tusen barn befinner sig varje år på ett skyddat boende med sin mamma, på flykt undan det livsfarliga våldet hemma. Hur påverkas barnets liv av våldet och av att tvingas bryta upp från sin vardag? I den här rapporten lyfts barns egna röster och erfarenheter, tillsammans med aktuell kunskap.

Rapporten visar hur barns behov och rättigheter många gånger blir sekundära när barnet i praktiken blir medföljande till sin mamma. Det blir tydligt att rättssäkerheten måste stärkas för barn som utsätts för våld i hemmet.

